ISSN 0235—6368
Дім сад город
7
1992

Мені б так «захворіти»...

— Хочу поділитися деякими думками, які, можливо, принесуть користь читачам журналу.— Так пише у своєму листі до редакції М. В. Денисюк з Житомирщини. Далі він розповідає про те, як вирощує огірки з допомогою вертикальних опор, використовуючи для цього звичайні волейбольні сітки... З особливою теплотою пише Микола Володимирович про своє захоплення квітами, колекцію тюльпанів, троянд, про те, як «невиліковно захворів» клематисами, як любовно їх доглядає.

Що сказати, хороші, світлі думки. Мені б так «захворіти», як ця добра людина, котра поріднилася з природою, поєднуючи у своїх ділах корисне і красиве. А чи не краще те, що М. В. Денисюк щиро прагне передати своє вміння, власний набуток іншим людям. Бо то не самоціль — надрукуватися в журналі, а швидше поклик щедрої душі. У всякому разі я вірю в це, читаючи подібні листи. І радий, що їх багато надходить до нашого часопису.

Скажіть, хіба можна не радіти з доброти і щедрості Романа Олексійовича Дрибуленди із села Яблунів Галицького району Івано-Франківської області, який безкоштовно пропонує людям мелісу лимонну («ДСГ» № 7, 1991 р.) і вже надіслав дописувачам понад 2 тис. листів з насінням цієї культури. А тепер ось написав ще й рецепти її лікарського використання, які ми постараємось надрукувати в журналі.

Згадуючи нашу попередню розмову з вами («ДСГ» № 6, 1992 р.), в якій, окрім іншого, говорилось про скарги на тих «пропонівців», що заламують надто високі ціни за свій садивний матеріал, хочеться вклонитися таким безкорисливим садівникам і городникам, як Р. О. Дрибуленда. Вони ж добровільно завдають собі чимало клопоту, аби люди творили загальний достаток, красу.

Наш активний дописувач М. Н. Виноградова з Черкащини навіть до редакції надіслала безкоштовно кілька віялових пальмочок. Мовляв, вирощуйте, милуйтеся їх красою. Спасибі вам, Маріє Никифорівно! І за пальмочки, і за вашу безмежну любов до всього рослинного дивосвіту. Ось і в черговому листі до редакції ви «вирощуєте» троянди під скляними банками, розповідаєте про рідкісні гроноподібні горіхи, що ростуть біля лікарні, де ви, мабуть, працюєте, тощо. І якщо вам, нарешті, пощастить самій виплекати тонкошкірий гроноподібний горіх, будемо радіти разом з вами. Ви ж нам напишете про те, бо, як видно з листа, теж «захворіли» улюбленою справою. Як правило, такі «хворі» чуйні до людського поклику чи болю.

Прочитав, скажімо, наш автор з м. Краснодара М. В. Герасимчук замітку Ю. Т. Шевченка «Рятуйте флорою людину!» («ДСГ» № 12, 1991 р.) і поспішив надіслати на мічену Чорнобилем Україну свої поради щодо застосування лікарської рослини левзеї сафлороподібної. Спасибі, Миколо Володимировичу, хоча матеріал про цю культуру вже надруковано в другому номері журналу ц. р. Пишіть нам ще.

Найприємніше, що можна відзначити з цього потоку листів до редакції, це масовий потяг людей до землі-годувальниці, пробудження глибинного землеробського хисту, який притаманний нашому народові і який витруювали в людині, починаючи з сумнозвісної колективізації, колишні імперські політикани. Та ремесло предків, слава Богу, оживає в генах нащадків. Мабуть, це й допоможе нам вижити за скрутних сьогоднішніх умов. Коли спостерігаєш у вихідні чи святкові дні суцільні потоки київських дачників, садівників та городників (на автомашинах, в електричках, автобусах), то заспокоюєшся: такий народ не пропаде, відверне голод. И не чекає милостей від рідної держави, створює достаток власними руками.

Але, як кажуть, не хлібом єдиним. Ось лист Михайлини Василівни Кушнірик з Івано-Франківської області: «Перечитуючи журнали, не знаходжу і згадки про червону руту»...

Чудово! Не перевелись романтики.

Щедрих урожаїв, гарних квітів вам, пристрасні садівники й городники!

Ф. Лівинський

Щомісячний виробничо-практичний журнал

Засновник — Мліївський НДІ садівництва Лісостепу України ім. Л. П. Симиренка

Зареєстрований Держкомпреси України, серія КП, № 153

Видається з 1989 р.

Залишили місто

У нас шестеро дітей, а ще ми з чоловіком і мамою — ось таку маємо сім'ю. І все-таки зуміли зібрати гроші на сільську хату. Без жалю залишили Київ. Скажу відверто, що в місті діти і хворіли й не доїдали, а тут...

Будинок у нас невеликий, на одну кімнату, але діти здебільшого увесь день надворі. І хоч вони у нас ще малі, та все ж допомагають по господарству.

Старші дівчата торік пішли до першого класу. Але вони уже вміють і птицю доглянути, й грядки пополоти, й увечері паливо занести до хати. Навіть просять, щоб я брала їх з собою полоти в колгоспі буряки. Менші ще ходять у садок, але й вони уже прагнуть допомагати мені у хаті.

Тато наш працював у Києві механіком ЕВМ, а тут, у колгоспі, електрик. І хоч зарплата в нього зараз менша, але працює він з великим задоволенням. Відчувається, що людина просто ожила, бо в місті іноді перетворювався на діда, який любить побурчати.

Правда, господарство у нас поки що невелике. Тримаємо 40 гусей, 20—30 курей. Думаємо завести ще й кіз. Але в нас тут дуже складно з сіном. Та в цьому році ваш журнал допоміг познайомитися з людиною, котра заслуговує найтепліших слів. Це — О. В. Лютик із Чернівецької області. Він не лише допоміг нам з кормами, надіславши насіння, а ще дав детальну характеристику кожної рослини і розповів, як їх вирощувати. Тепер у нас будуть свої і амарант, і борщівник, і сильфія, і мальва... І матимемо тоді своє молоко.

Так, ми сьогодні майже всі політики, знаємо, що таке гуманітарна допомога, але ніколи країна не зможе прожити на чужих позичках, якщо ми не допоможемо самі собі.

Наша сім'я повністю забезпечена на увесь рік власними продуктами. А все це виростили тільки на 9 сотках і без будь-якої механізації. Бо за нинішніх цін не можемо придбати і найменшого мотоблока.

Плани в нас великі. Руки і бажання є, сподіваємось, що з часом і землі матимемо більше.

І останнє. Як зараз не складно, але журнал передплатили, бо він допомагає нам практичними порадами. І дуже хотілося б сподіватися, що його не ліквідують через нестачу паперу чи якісь інші виробничі чи фінансові труднощі.

Сім'я Соловйових,
Київська обл., Згурівський р-н,
с. Черевки,
вул. Червонохутірська, 8

Допоможіть інвалідам

За дорученням членів спілки інвалідів м. Харкова хочу звернутися через Ваш журнал «Дім, сад, город» за допомогою до людей. Я сама член цієї спілки та ще маю двох інвалідів 1 групи: не дай Бог нікому такого лиха. До спілки входять афганці, інваліди з дитинства, ліквідатори аварії на ЧАЕС, інваліди війни і старі немічні люди.

Міська Рада виділила нам земельні ділянки. Це дасть змогу забезпечити частину інвалідів овочами. Також ми створюємо мале підприємство, яке буде вирощувати квіти і насіння. Кошти від реалізації цієї продукції підуть на допомогу інвалідам. Але вся біда в тому, що ми не можемо ніде придбати насіння.

Отже, ми звертаємося до всіх добрих людей, читачів журналу допоможіть, будь ласка, придбати насіння овочів та квітів. Допоможіть ближньому, Вам повернеться сторицею.

Писати на адресу: 310189, м. Харків, до запитання. Пред'явнику паспорта III-ВЛ № 703715.

Юридична консультація

Переселенці

Які пільги надаються тим громадянам і сім'ям, котрі за угодами переселяються з одного місця до іншого?

А. С. МАРУЩАК,
Миколаївська обл.

Порядок і пільги при переселенні регулюються Постановою Кабінету Міністрів України № 253 від 11 жовтня 1991 року.

Працівникам, які прибули до сільської місцевості у порядку переведення, встановлені такі пільги та компенсації:

виплата добових за час перебування у дорозі в розмірах, передбачених порядком оплати службових відряджень;

виплата заробітної плати, виходячи із розміру тарифної ставки (окладу) за новим місцем роботи, за дні збирання в дорогу і влаштування на новому місці проживання, але не більш як за 6 днів, а також за час перебування в дорозі;

збереження безперервного стажу роботи для отримання процентних надбавок до заробітної плати за безперервний стаж роботи в даному господарстві та інших пільг, пов'язаних із стажем, якщо вони діють за новим місцем трудової діяльності. Надання відпустки за перший рік роботи незалежно від часу, відпрацьованого на новому місці після переїзду;

нарахування надбавки до заробітної плати працівникам, які вперше розпочали трудову діяльність, до досягнення ними дворічного стажу в розмірі 70% надбавки за безперервний стаж роботи в даному господарстві, яку одержують відповідні категорії працівників при стажі роботи від 2 до 5 років. Виплата зазначеної надбавки до заробітної плати здійснюється після двох років роботи;

виплата при перенавчанні або підвищенні кваліфікації з відривом від виробництва середньої заробітної плати за даною професією у господарстві вселення чи доплата різниці до середнього заробітку протягом періоду навчання згідно з установленими строками, якщо воно здійснюється без відриву від виробництва.

Керівникам підприємств, установ і організацій агропромислового комплексу та соціальної сфери села за згодою трудових колективів надано право:

здійснювати в період до трьох місяців доплату особам, які розпочали роботу за новою або суміжною професією, до середнього заробітку за даною професією, одержуваного в господарстві вселення;

видавати зарахованим на роботу механізаторам, тваринникам і спеціалістам сільського господарства, працівникам народної освіти, культури, охорони здоров'я, побутового обслуговування, фізичної культури і спорту допомогу на обзаведення господарством розміром до 6 місячних погодинних тарифних ставок 3 розряду (окладів), що встановлені для відповідних професій (посад).

Усі витрати, пов'язані з наданням зазначених вище пільг, несуть господарства, що приймають цих працівників.

У разі відмови підприємств, установ, організацій прийняти переселенців через відсутність необхідних виробничих та житлово-побутових умов, а також у випадках, коли працівники розривають договір про переселення внаслідок невиконання адміністрацією прийнятих зобов'язань, їм відшкодовуються за рахунок коштів підприємств, установ і організацій місць вселення витрати, пов'язані з переїздом і перевезенням майна до попереднього місця проживання або нового місця вселення, а також виплачуються добові за час перебування в дорозі.

В. О. Олійник,
головний правовий інспектор праці ЦК профспілки працівників АПК України

Літо вповні

Липень. Літо вповні. Пора збирання ягід. Хай не щороку, але щедро віддячує за догляд ***Л. М. Мельниковій*** *крислата черешня. Одна-єдина на її дачній ділянці, що в с. Глевасі на Київщині, але яка! Щеплена, виплекана господаркою, вона тепер обдаровує смачними солодкими ягодами і хазяйку, і внуків. Ще й на компоти залишається. А відійде черешня, достигатимуть смородина, порічки, яблука, сливи тощо. Земля тут не пустує. П'ять соток використовуються сповна.*

На знімку: Людмила Михайлівна ***Мельникова*** *збирає врожай черешні.*

Фото ***П. Лук'яненка***

Пенсії за новим законом

До редакції надходить багато листів, у яких читачі запитують, як перераховуються пенсії, призначені до 1 січня 1992 року, які корективи пенсійного забезпечення внесла лібералізація цін, як здійснюється коригування пенсій?

Як відомо, з 1 січня 1992 року набув чинності Закон України «Про пенсійне забезпечення».

Відповідно до пункту 4 Постанови Верховної Ради України «Про порядок введення в дію Закону України «Про пенсійне забезпечення» Кабінет Міністрів України прийняв постанову № 369 «Про коригування рівнів пенсій», призначених до введення в дію Закону України «Про пенсійне забезпечення», якою передбачено провести перерахунок пенсій, призначених до 1 січня 1992 р., виходячи із співвідношення рівнів заробітної плати на момент призначення пенсій та на даний час.

Для коригування рівнів пенсій береться середньомісячний заробіток, з якого призначено пенсію за документами пенсійної справи. Залежно від строку призначення пенсії сума заробітку помножується на такі розрахункові коефіцієнти:

по 1970 р. включно — 4,5
з 1971 по 1975 р. « — 4,1
з 1976 по 1980 р. « — 3,9
з 1981 по 1985 р. « — 3,7
з 1986 по 1990 р. включно — 2,9
в 1991 р. — 2,5

З одержаної суми обчислюється пенсія за нормами і на умовах, передбачених Законом України «Про пенсійне забезпечення». Якщо одержана після коригування пенсія менша за мінімальну для відповідної категорії пенсіонерів, тоді її встановлюють у мінімальному розмірі.

Потім обчислена таким чином пенсія відповідно до Указу Президента України «Про соціальний захист населення в умовах лібералізації цін» збільшується удвічі.

При обчисленні пенсій, що призначатимуться (перераховуватимуться) у 1992—1993 роках, сума середньомісячного заробітку за період до 1 січня 1992 року підвищується на 100%.

К. О. Тимофеєва,
юрист

Служба взаємодопомоги

Прошу читачів журналу поділитися досвідом вирощування клюкви в умовах Лісостепу, і, зокрема, на Вінниччині.

Г. С. Траченко,
Вінницька обл.,
Тульчинський р-н, с. Сільниці

Ялтинська цибуля

Хто бував у Криму, бачив, мабуть, на ринках плескату червоно-фіолетову цибулю, соковиту, солодку й смачну. Сорт так і називається — Ялтинський, а завезений він дуже давно з Малої Азії. Нині селекційну роботу з ним і вирощування еліти здійснює Сімферопольська овоче-баштанна дослідна станція.

Листя у рослини велике, темнозелене, з восковим нальотом. Форма типових цибулин плоска або округло-плоска, індекс 0,5—0,8. Забарвлення зовнішніх сухих лусок фіолетово-червоне. Луски тонкі, ніжні. Соковиті луски білі, з рожевим епідермісом на зовнішньому боці. Смак солодкий. Щільність середня, цибулини дуже соковиті, пакувати й транспортувати їх треба обережно. Лежкість цибулин погана, однак у холодильнику при температурі близько нуля градусів їх можна зберігати тривалий час, при цьому не втрачаються кулінарні й смакові якості. Маса однієї цибулини до 300 г і більше. Вегетаційний період триває 160—180 днів. Урожайність висока — у перерахунку на гектар 30—80 т.

Під цибулю відводять багаті на органічну речовину структурні грунти. Рослини ростуть повільно, особливо на початку вегетації, через що їх дуже пригнічують бур'яни. Кращі попередники — картопля, помідори, капуста, зеленні культури — салат, шпинат, кріп, редиска, тобто такі, після яких поля чисті від бур'янів. Не можна розміщувати цибулю по цибулі та інших культурах родини цибулевих, оскільки це призводить до значного ураження рослин шкідниками й хворобами і до зниження врожаю.

Обробляти грунт під цибулю слід особливо ретельно, адже насіння у неї дрібне і тугоросле. Основний (осінній) обробіток починають із збирання рослинних решток, які використовують для компостування. Орють або перекопують грунт на глибину 22—30 см. Потім старанно вирівнюють його поверхню, а коли з'являється грунтова кірка і бур'яни, боронують граблями чи боронами. Основний обробіток завершують не пізніше кінця жовтня. Якщо ж немає змоги вкластися у такі строки, краще провести основний обробіток грунту пізно восени або навіть взимку, але не навесні. В останньому випадку земля дуже пересихає, що призводить до зменшення природних запасів грунтової вологи, а відтак і до гіршого приживання розсади цибулі.

Навесні багаторазово боронують граблями або боронами з інтервалом 6—7 днів. Це дає змогу підтримувати грунт у чистому й пухкому стані аж до висаджування розсади.

Розсаду цибулі вирощують у теплицях або парниках. Якщо невідомий процент схожості насіння, його обов'язково перевіряють. Для цього відраховують 100 насінин і кладуть на зволожений фільтрувальний папір (промокатку від шкільного зошита), яким вистеляють дно блюдця або тарілки. Папір має бути постійно зволоженим. Оптимальна температура для проростання насіння 18—20°C.

На 12-й день підраховують кількість проcрослих насінин — це і буде процент схожості (I клас — 80% і більше). Перед висівом намочують насіння у слабкому розчині марганцівки при температурі 18—20°C. Коли у 5—10% насінин з'являться проростки, їх підсушують до сипкості і висівають.

Сіють 5—15 лютого з міжряддями 6 см, норма висіву насіння I класу 15—20 г (якщо його якість нижча, норму висіву відповідно збільшують). Глибина загортання 0,5—1 см. Перед сівбою дно борозенки ущільнюють. Насінини зверху засипають поживною сумішшю (дві частини землі і одна частина перегною) та злегка ущільнюють ляпачкою (дощечка з ручкою в центрі). Якщо земля суха, одразу ж після сівби поливають.

Надалі підтримують постійну вологість верхнього шару грунту регулярними поливами. Щоб насіння не вимивалося, це роблять через дрібне ситечко. Поливна норма — 8—10 л води на квадратний метр. До появи сходів температура повітря повинна бути в межах 18—20°C, після чого її на 5—8 днів знижують до 10—12°C, а потім підтримують на рівні 16—18°C.

Якщо оголюється коренева система рослин, підсипають поживну суміш. За 7—10 днів до висаджування розсаду загартовують. Для цього зменшують кількість поливів, інтенсивніше провітрюють, залишаючи рослини на 3—4 доби без накриття. Готова до висаджування розсада цибулі повинна мати вік 50—60 днів і знаходитися у фазі трьох-чотирьох листочків. Увечері, напередодні вибирання розсади для садіння, її щедро поливають. Перед висаджуванням корені рослин вміщують у бовтанку з глини й коров'яку (2:1). На 1 л бовтанки додають 3—4 г тигаму, який запобігає ураженню цибулевою мухою. Щоб рослини краще й швидше приживалися, верхню частину листків перед садінням обрізують або обривають на третину довжини.

Розсаду висаджують у першій половині квітня. Якщо зробити це пізніше, урожайність зменшується. Спосіб садіння широкорядний з міжряддями 35—40 см або стрічковий (дворядковий) за схемою 20+50 см (20 см — відстань між рядками, 50 см — між стрічками). Між рослинами в рядку залишають 8—10 см. В такому разі на квадратному метрі розміщують 30—35 рослин. Натягують шнур, сапкою роблять по ньому рівчачок (борозенку), поливають і на дно укладають розсаду, корінці якої одразу присипають землею, злегка ущільнюють і поливають. Рослини заглиблюють у землю до місця виходу з піхви першого листка.

Догляд за цибулею — прополювання, розпушування грунту навколо рослин, поливи і обробка фунгіцидами. Поливають з таким розрахунком, щоб верхній шар грунту був постійно зволоженим. Залежно від типу грунту та погодних умов поливають з інтервалом 3—6 днів по 15—30 л води на квадратний метр. За 20—25 днів до збирання врожаю зрошення припиняють, що сприяє доброму достиганню цибулин і підвищує їхню лежкість. Полив по борознах ефективніший, ніж дощування, оскільки рослини менше уражуються грибними хворобами.

Якщо погода дощова, великої шкоди цибулі завдає несправжня борошниста роса. Проти неї застосовують системні (ридоміл і арцерид) та контактні (бордоська рідина та її замінники) фунгіциди.

Як тільки-но рослини приживуться, їх обробляють контактними фунгіцидами (1%-на бордоська рідина, 0,4%-ний цинеб, хлорокис міді, купрозан тощо). Через 15—20 днів вносять системні фунгіциди: 1 кг ридомілу в суміші з 2 кг цинебу або якогось іншого контактного фунгіциду чи 0,4%-ний арцерид. Системні фунгіциди застосовують з інтервалом 15—20 днів, контактні — 7—10. При механізованій обробці витрата робочої рідини 600 л/га, ручній — 1 л на 10 кв. метрів.

Коли масово формуються цибулини, відгрібають землю у міжряддя, щоб краще освітлювалась їх верхня частина.

Цибуля готова до збирання, коли листя поляже у 60—80% рослин. Тоді її викопують і укладають на землю стрічками з таким розрахунком, щоб цибулини були зверху вкриті листками сусідніх рослин (це дає змогу уникнути сонячних опіків). Краще сушити цибулю під навісом або в добре провітрюваному приміщенні. Сушіння припиняють, коли стебло стає сухим і ламким. При товарній обробці цибулин залишають стебло завдовжки 3—5 см. Цибулини обережно вкладають у ящики в 2—3 шари або сплітають у коси, які підвішують у сухому приміщенні. Якщо з ними обережно обходитися, вони менше пошкоджуються і довше зберігаються, краще транспортуються.

В. Ф. Васецький,
канд. с.-г наук,
доцент кафедри овочівництва
Кримського сільськогосподарського інституту

Гниль цибулі

Хотілося б прочитати на сторінках «ДСГ» коротеньку рекомендацію, як, чим і коли обробити садивний матеріал цибулі, аби запобігти масовому захворюванню гнилями. Врожаї збираємо наче й непогані, однак до весни мало цибулі зберігається.

В. М. Гриньов,
Київська обл., м. Миронівка

Гнилі цибулі під час зберігання можуть спричиняти декілька хвороб, серед яких найчастіше зустрічаються гниль денця та шийкова. При ураженні гниллю на денці з'являється білий або сіруватий повстяний наліт, цибулина стає м'якою, водянистою і загниває. Збудник захворювання — гриб фузаріум, поширюється воно під час зберігання.

Розвитку хвороби сприяють підвищена температура грунту в період достигання, а також пошкодження цибулевою мухою. Гриб може тривалий час зберігатися в грунті, який є основним джерелом інфекції.

Шийкова гниль — грибне захворювання, яке проявляється під час зберігання: уражена тканина розм'якшується, буріє, стає водянистою, на поверхні утворюється сірий наліт. Цибуля уражується в полі, але протягом вегетаційного періоду захворювання не помітне і проявляється лише через 1—1,5 міс після збирання.

На розвиток хвороби впливають умови вирощування, тривалість вегетаційного періоду сорту та режим зберігання. Знижують ураженість цибулі шийковою гниллю агротехнічні заходи, які прискорюють достигання, зокрема підвищені дози фосфорних добрив. Надмірні дози азотних мінеральних добрив та гною, навпаки, погіршують лежкість цибулі. Менше уражуються хворобами скоростиглі сорти, листки яких відмирають до збирання. Вирощена на заплавних грунтах цибуля більше уражується хворобами, ніж на легких супіщаних. Висока вологість грунту в кінці вегетації затримує достигання цибулі і підвищує ураженість.

Основний захід боротьби з гнилями цибулі — дотримання сівозміни, щоб ця культура поверталася на попереднє місце не раніше як через 3—4 роки. Перед закладанням у сховище її добре просушують і зберігають у сухому, прохолодному, добре провітрюваному приміщенні.

Ефективним у боротьбі з гнилями цибулі є прогрівання і штучне сушіння цибулі, особливо у вологі роки восени перед закладанням на зберігання. Якщо його провести при температурі 45—48°C протягом 12 год, ураженість гнилями знижується в 3—4 рази.

Для боротьби з гнилями під час вегетації проводять обприскування 1%-ною бордоською рідиною, 0,4%-ним розчином полікарбацину або хлорокису міді з інтервалом 10—12 днів. Обробку припиняють за 15—20 днів до збирання врожаю.

Л. Д. Шпильова,
канд. біол. наук,
ст. наук. співробітник
УНДІ захисту рослин

Слідами наших виступів

Чи прогодують нас 6 соток?

Прочитав у № 10 «ДСГ» за 1991 р. статтю В. О. Зараховича «Чи все від соток беремо?» Я теж садівник-аматор, стаж маю понад 40 років, і сад у мене значно більший, ніж 6 соток. Тож хочу сказати й свою думку з цього приводу.

Справді, прикро й соромно, що в Україні, на благодатній землі ще так мало вирощують до столу фруктів, ягід та овочів. Проте я не згоден із Зараховичем, ніби причина цього в тому, що ми садимо лише яблуні, груші, вишні, черешні, сливи і не вирощуємо жимолость, гумі, актинідію. Більше того, жимолость, гумі, актинідія — це суто любительські культури, і рекомендувати їх для товарного садівництва не доцільно. У колгоспах і радгоспах, де садівництво навіть не другорядна, а значно подальша справа, воно не може бути ефективним. Але й на шести сотках товарне садівництво теж неможливе, дай Боже хоча б свою сім'ю забезпечити фруктами та овочами. Для цього потрібні спеціалізовані фермерські господарства.

Безумовно, слід поліпшувати справи в присадибному та дачному аматорському садівництві. Потрібно підвищувати його культуру, забезпечити садівників належними знаряддями, добривами, засобами захисту від хвороб та шкідників і, звичайно, відповідним асортиментом саджанців. І ще важливо організувати своєчасну закупівлю, переробку та зберігання садовини.

У своєму саду я вирощую яблуні і груші (на карликових підщепах), сливи, вишні, черешні, абрикоси, персики, горіхи волоські, фундук, виноград, смородину, малину, суниці. Є й обліпиха, аронія, калина, шипшина, жимолость. Крім того, велика колекція троянд, тюльпанів, нарцисів, півоній, ірисів та ін. І хоч сам я інвалід війни, проте сад у мене завжди добре доглянутий.

В. А. Турківський,
256450, Київська обл.,
м. Сквира, вул. Некрасова, 7

ВЕРМИКУЛЬТУРА В ДОМАШНІХ УМОВАХ

Про дощового черв'яка і його вплив на родючість грунту було відомо ще в стародавньому Єгипті. Людина здавна намагалася його вирощувати, бо знала, що там, де він є, родючість вища, врожай кращий.

Черв'яки, які живуть у природі, ведуть малоактивний спосіб життя — вони в міру рухливі, коли шукають їжу, а в період статевого дозрівання — партнерів. Крім того, не відзначаються плодючістю і працездатністю. Ці недоліки можна усунути лише селекційною роботою.

У США виведено новий різновид дощового черв'яка — червоний каліфорнійський гібрид, який придатний для промислового розведення. На відміну від звичайного, «дикого», його родич дуже плодючий, ненажерливий, а при наявності їжі не розповзається.

Дощові черв'яки-сапрофаги, поживаючи перегнилі рослинні рештки і пропускаючи їх через свій кишечник, в кінцевому результаті перетворюють їх у чорний, сипкий, гранульований матеріал — копроліти, які є основою нового органічного добрива — біогумусу.

На присадибній ділянці дуже багато різних рослинних і харчових відходів: гілки дерев, які залишаються після формування крони, бур'яни, опале листя, гній тварин, пташиний послід, папір, картон, тирса, чайна заварка, кавова гуща, картопляні та інші очистки. Щоб розводити черв'яків, усе це треба закомпостувати.

Приступаючи до компостування, відходи потрібно розмістити пошарово: грубший матеріал (гілки) — знизу, дрібні рослинні рештки — зверху. Щоб активізувати процеси ферментації, відходи зволожують. Через 6—7 тижнів, коли закінчиться сильне розігрівання маси і температура знизиться до 20°С, заселяють черв'яків. Для цього їх розкладають по всій поверхні компостної ями з розрахунку 10 тис. екз. на 1 м². Хоча б один раз за 10—14 днів слід добавляти кухонні відходи чи рослинні рештки шаром 5 см. Через 3—4 місяці відходи перетворюються на біогумус.

Для відокремлення від нього черв'яків потрібно деякий час не давати їм корм. Через 10 днів внести свіжу порцію відходів і після того, як черв'яки переберуться у верхній шар (за 2—3 дні), зняти його і перенести на нову компостну яму. Це роблять кілька разів, щоб вибрати більше черв'яків. Біогумус, який залишився, підсушують до вологості 45—55% і зберігають у мішках або в купі, прикривши зверху плівкою.

Щоб черв'яки успішно перезимували, їх потрібно добре накрити, використовуючи гній, інші рослинні рештки, а також солому і плівку. При висоті компостної ями 40—50 см її присипають шаром свіжого гною завтовшки 20—30 см. Оскільки свіжий гній внаслідок ферментації виділяє тепло, шар соломи можна зменшити до 20—25 см. Між ним і плівкою, яку натягують у вигляді тунелю, залишають проміжок 10—15 см (повітряна подушка). Використовувати слід лише білу плівку, темну не можна. Для контролю за температурним режимом обов'язково потрібно придбати термометр, краще грунтовий, який можна опустити на 40—60 см, не розкриваючи ями.

У черв'яків є відчуття смаку. Так, найбільше вони полюбляють перегниле опале листя верби, далі йдуть волоський горіх, біла акація, тополя, дуб, липа, бук, клен, кінський каштан. Довподоби їм також напівгнилі листки капусти, хрону, селери. Якість корму відіграє важливу роль у життєдіяльності черв'яків, що утримуються в штучних умовах. До його складу повинні входити білки, вуглеводи, різні мінеральні речовини, вітаміни. Виявлено, що черв'яки особливо потребують сполук, які багаті на азот.

Для успішного ведення вермикультури потрібен не тільки компост. Велике значення мають фізичні фактори.

Інтенсивність фізіологічних і біохімічних процесів в організмі черв'яків прямо пропорційна температурі навколишнього середовища. Нижній біологічний нуль для розвитку їх ембріонів становить 5—6°С. Температура 30°С має інгібіруючу дію, 37°С — верхній біологічний нуль. Найбільш оптимальна температура — 28°С (тоді як температура тіла черв'яка 19—20°С).

Для нормального дихання черв'яку потрібна волога, бо коли пересихає субстрат, то разом з ним підсихає і його тіло, а в результаті затрудняється дихання, яке здійснюється через шкірний покрив. Від вологості залежить активність і продуктивність черв'яків. При вологості 50% вони зберігають життєдіяльність, нижче 40% — не здатні вижити, оптимальним показником є 70—80%. Отже, щоб черв'яки нормально росли і розвивалися, необхідно регулярно поливати субстрат: у спеку навіть двічі на день, у хмарну погоду можна утриматись або полити зранку.

Визначити вологість субстрату дуже просто. Берете в руку вермикомпост і злегка стискуєте. Якщо між пальцями не проступає рідина, вологість низька; коли просочується — нормальна; якщо ж рідина стікає краплями, то вологість надлишкова.

Досить цікавий спосіб утримання черв'яків в ящиках (можна у звичайних фруктових). Він заслуговує на увагу через те, що не потребує значних капіталовкладень і великих затрат часу на догляд. Ящики можна розмістити в гаражі, підвалі, на горищі, балконі, де є достатня аерація, а черв'яки захищені від нагрівання і охолодження.

Червоний каліфорнійський черв'як боїться світла, а ультрафіолетові промені смертельні для нього. Незалежно від того, штучне освітлення чи природне, воно не повинно діяти безпосередньо на субстрат. Тому зверху необхідно простелити мішковину.

Для підгодівлі в ящик додають побутові органічні відходи і листя, січку соломи, стебла рослин. Якщо такого корму немає, черв'яків можна годувати папером і картоном, добре змоченими у воді, а оскільки вони охоче поїдають целюлозу, то й тирсу із листяних порід дерев. Давати підгодівлю потрібно раз у 10—20 днів, рівномірно розподіляючи її по всій поверхні ящика шаром до 5 см.

Дерев'яні ящики повинні мати отвори в дні і кришці для дренажу та доступу повітря. Слід також регулювати густоту заселення черв'яків, пам'ятаючи, що в міру збільшення їх кількості підвищується збудливість, а стрес від перенаселення негативно впливає на розмноження. Можуть навіть мати місце явища канібалізму. Через кожних 90 днів необхідно вміст ящика поділяти на дві частини взимку і на три влітку. Кожна з цих частин дає популяцію, яка дорівнює початковій.

Коли вермикультура зимує в ящиках у приміщеннях, де температура повітря на рівні температури тіла черв'яка, ніяких спеціальних заходів для регулювання теплового режиму не потрібно. В разі зниження температури до +14°С, ящики вкривають матами.

Якість біогумусу залежить від типу субстрату. Найменш цінний біогумус з міських відходів і сміття, в ньому можуть бути сліди ртуті, свинцю. Отже, його недоцільно використовувати для вирощування овочів, фруктів, призначених для харчування людини. Найбільш цінним є біогумус, одержаний з рослинних решток, кухонних відходів, гною та пташиного посліду. Для підвищення біологічної активності в деяких італійських господарствах у біогумус додають мікробну культуру, яка складається із бактерій, актиноміцетів, грибів.

Побутує хибна думка, ніби дощовий черв'як поїдає коріння рослин. Він справді це робить, але поїдає тільки вже відмерле коріння, повертаючи у грунт у вигляді цінного гумусу всі речовини, солі, ферменти.

За літературними джерелами, у черв'яків немає ніяких хвороб, епідемій. Вони можуть загинути лише через погане утримання. Найбільше вони терплять від високого вмісту протеїну в кормі. При незакінченій ферментації субстрату утворюються токсичні гази, зокрема CH_4, H_2S, NH_3, які призводять до загибелі і гниття черв'яків. На полях дощових черв'яків стає все менше і менше через антропогенні фактори (хімічна меліорація грунту та ін.).

В ареалах, де поширені дощові черв'яки, як і в усій живій природі, діють закони міжвидової боротьби за

виживання. На черв'яків полюють і споживають, як делікатес, миші, полівки, кроти, щурі, змії, жаби, деякі птахи. Серед дрібних тварин їм шкодять мокриці, міль, мурахи. З ендопаразитів дощового черв'яка особливо потрібно виділити муху (Polenia rudis), нематоди крупних видів (Mermitidae).

Продукт вермикультури — біологічний гумус — у деяких країнах називають «королівським гумусом». Він широко рекламується і користується великим попитом, оскільки є екологічно чистим і сприяє підвищенню родючості грунту.

Ми проводили дослідження, в яких вивчали ефективність біогумусу і визначали оптимальні дози його під овочеві культури відкритого грунту. Об'єктами досліджень були капуста пізня Харківська, буряки столові Бордо 237, морква Вітамінна. Біогумус-сирець вносили рівномірно перед культивацією. Оптимальними виявилися такі дози внесення біогумусу-сирцю: під капусту — 0,6—0,9 кг на 1 м^2, під столові буряки та моркву — 0,3—0,9 кг.

На присадибних ділянках можна рекомендувати рівномірно розсівати грубу фракцію біогумусу по поверхні грунту перед перекопуванням на зяб чи під культивацію перед сівбою або локально вносити його під час висіву насіння, садіння розсади, дерев.

Великі дози стимулюють ріст коренів у живців, малі більше впливають на ріст відсадків, особливо на початкових стадіях розвитку.

Норми внесення біогумусу під кімнатні рослини — 2—6 чайних ложок залежно від розмірів рослин раз на 2 місяці; під великі рослини (пальми, лимони) — 60—100 г/м^2 раз за 4 місяці; виноград — 300 г/м^2 раз на рік; плодові дерева і ягідні кущі — 200—300 г/м^2 раз на рік; у грунт при підготовці його для кімнатних рослин дають 10—15% біогумусу (Морєв, 1990).

Різні дослідники мають свої міркування щодо норм внесення біогумусу. Так, І. П. Карпець рекомендує вносити під овочі 0,4—0,5 кг сирого біогумусу на 1 м^2, під кущ, плодове дерево — 0,5—1,5 кг. В лунки під розсаду овочів дають 0,2—0,3 кг.

Якщо настояти 1 кг біогумусу в 10 л води і в цій витяжці витримати насіння, то схожість його підвищується, а рослини практично не хворіють.

І. Шевчук,
технолог лабораторії промислового вермикультивування і селекції УкрНДЦ «Біогумус»

ТУР стримує ріст

На прохання Б. П. Лук'янова («ДСГ» № 12, 1990 р.) даю роз'яснення щодо застосування препарату ТУР.

Препарат ТУР (хлорхолінхлорид, антивилягач, ССС, хлормекват...) — стійкий, довго зберігає свої фізико-хімічні властивості, не горить і не вибухає. Не шкідливий для комах і птахів. Не пригнічує мікрофлору грунту і розкладається в ньому протягом 3—4 тижнів. В урожаї не накопичується. Добре розчинний у воді, спирті. Належить до біологічно активних речовин, які стримують ріст рослин у висоту. Тому переважно його застосовують, щоб запобігти виляганню озимої пшениці.

У яблуні за допомогою ССС досягають збільшення кількості квіткових бруньок. Після цвітіння їх обробляють 4—5 разів водним розчином препарату (150 л/га) в концентрації 0,6—1,2% з інтервалами 12—15 днів. Кількість квіткових бруньок зростає десь на 50%, а врожай наступного року збільшується майже в два рази. На яблуні і груші ССС використовують також для прискорення початку плодоношення, обмеження росту пагонів, а також підвищення стійкості проти несприятливих умов. Препарат застосовують на зимових сортах на третій-четвертий рік після садіння при доброму розвитку дерев у концентрації 0,3—0,6% для яблуні та 0,2—0,4% для груші. Коли ССС вживали протягом чотирьох років підряд, сумарний приріст пагонів яблуні в середньому зменшився на 28,2—36,1%, урожай збільшився на 55,8% (Байрамова, 1981). Застосування ССС запобігає періодичності плодоношення і сприяє раціональному розміщенню плодів (Агафонов, Губіна, 1975).

На яблуні, крім того, ССС використовують для формування пальмети, зменшення довжини пагонів.

Від застосування препарату ССС (0,3—0,6%) у дерев вишні, черешні, сливи спостерігалось підвищення морозостійкості пагонів та квіткових бруньок.

У персика при обробці сіянців 0,5—0,1%-ним розчином ССС відбувається гальмування верхівкової точки росту та посилення гілкування.

Обприскування винограду (1%-ним розчином) до і після цвітіння гальмує ріст пагонів, підвищує стійкість проти зимових морозів на 20—30%, плодоношення зростає на 30—35% (Погосян, 1981).

Обробка суниці 2,4%-ним розчином ССС збільшує урожай наступного року на 20% (Агафонов, Соловей, 1972).

У розсади помідорів при обприскуванні її 0,005—0,007%-ним розчином ССС стримується ріст у висоту на 15—22%, активізується утворення кореневої системи, прискорюється цвітіння на 7—8 днів, збільшується ранній урожай в 2—3 рази, загальний — на 18—22%.

Хлорхолінхлорид застосовують також для пізньої вигонки тюльпанів, використовуючи 0,5%-ний розчин з нормою витрати 0,5 л на 100 цибулин (Смирнова, 1978 р.).

Наведеними прикладами не обмежується широке використання цього препарату.

О. А. Зеленько,
канд. с.-г. наук,
директор Веселобоковеньківської селекційно-дослідної станції

Пропоную

...насіння помідорів (150 сортів), огірків (40), перцю — 16; лікарських трав.

О. М. Нестеренко,
315533, Полтавська обл., Оржицький р-н, с. Плехово

...насіння рідкісних лікарських та городніх рослин, систематичне вживання яких допоможе уповільнити процес старіння, запобігти захворюванням і вилікувати хвороби.

Хто бажає отримати каталог рослин з коротким описом їх використання, вишліть конверт з Вашою адресою і вкладіть поштових марок на 1 крб.

А. А. Лук'яненко,
285253, Івано-Франківська обл.,
Косівський р-н, с. Кобаки

У ЗАКРИТОМУ ГРУНТІ

Серед хвороб огірків в умовах захищеного грунту дуже поширені коренева гниль, вилягання сіянців, борошниста роса, антракноз, аскохітоз, несправжня борошниста роса (пероноспороз), бура плямистість (клядоспоріоз), кутова бактеріальна плямистість, судинний бактеріоз, біла гниль, вентуріоз, чорна цвіль (корінеспороз), зелена крапчаста мозаїка і біла мозаїка. Розвиток більшості із цих хвороб залежить майже виключно від режиму в теплиці.

Для сівби слід використовувати тільки здорове насіння, зібране із здорових рослин, або знезаражувати його хімічним чи термічним способом.

Інфекційне начало більшості хвороб огірків передається насінням. Так, зокрема, поширюються антракноз, бура плямистість, аскохітоз, кутова бактеріальна плямистість, судинний бактеріоз, зелена крапчаста і біла мозаїки. Тому важливе значення має протруювання насіння. Для цього застосовують суспензію 80%-ного ТМТД (4 г на 1 кг насіння). Препарат змочують в 14 мл води, до якої додають для кращого прилипання 10% ПВС. Стійкість рослин до хвороб підвищиться, якщо до суспензії додати 0,2 г сірчанокислого марганцю, 0,03 г борної кислоти і 0,07 г молібденовокислого амонію. Протруюють насіння за 2—3 місяці до сівби.

Проти вірусних хвороб огірків (зеленої крапчастої і білої мозаїк) насіння прогрівають у термостаті за температури 50—52°С протягом трьох діб, а потім при температурі 78—80°С одну добу. Бажано мати два термостати, встановлені на потрібну температуру. Перед прогріванням насіння пророщують і розсипають у термостаті на марлю шаром не більше 1 см. Однак термічна обробка повністю не знезаражує насіння від вірусної інфекції. Тому прогріте насіння замочують протягом години в 15%-ному розчині тринатрійфосфату, потім промивають у проточній воді 10 хв. Ефективність такого знезаражування значно підвищується.

Добрі результати проти грибних і бактеріальних хвороб дає обробка насіння антибіотиками: олігоміцином (35 мг на 1 л води), дигідрострептоміцином (20 мг) або хлортетрацикліном (40 мг). Насіння витримують у розчині препарату 3 год. Практикують також знезаражування насіння фітонцидами часнику (соком чи екстрактом, 25—30 г часнику на 100 г насіння).

Обов'язковим заходом є старанна дезинфекція культиваційних приміщень, знезараження грунту, інвентаря, тари, видалення післязбиральних рослинних решток тощо.

Корисно внести в грунт біопрепарат триходерміну (триходермін-3), додаючи його до складу суміші для вирощування розсади або засипаючи одночасно з садінням у ямку. Він пригнічує життєдіяльність грибів — збудників кореневих гнилей і білої гнилі.

Для підвищення стійкості рослин до хвороб у теплиці необхідно підтримувати таку температуру повітря: удень до плодоношення 20—22°С і під час утворення плодів 22—24°С (в сонячну погоду допускається підвищення температури на 2°С); вночі — відповідно 17—18 і 18—20°С. Температура грунту має бути на 1—2°С нижча, ніж температура повітря. Відносна вологість повітря у теплицях до плодоношення повинна становити 75—80%, а в період плодоношення — 80—85%. У гідропонних теплицях відносну вологість повітря підтримують до утворення плодів 80—85%, а під час плодоношення до 90—95%.

Щоб стримати розвиток кореневих гнилей, вилягання сіянців, білої гнилі, вентуріозу, несправжньої борошнистої роси та інших хвороб у парниках і теплицях, слід не допускати загущення посівів, видаляти з парників рослини, уражені мозаїкою, антракнозом, бактеріозом, та іншими хворобами.

Проти борошнистої роси обприскувати огірки 0,4%-ною суспензією сірки колоїдної (поль-сульколь), 0,1%-ною суспензією 25%-ного каратану ФН-57 або 0,1%-ною суспензією 50%-ного плондрелу. Першу обробку проводити, коли з'являються перші симптоми хвороби, наступні (дві-три) з інтервалами 6—10 днів. Обприскування сіркою колоїдною припиняють за 1 день, а іншими препаратами — за 5 днів до збирання плодів.

Ефективне проти борошнистої роси також застосування біопрепаратів: 0,3—0,4%-ної суспензії трихотецину або ампеломіцину. Перше обприскування проводять на початку з'явлення захворювання, а наступні з інтервалом 10—15 днів, але через 3—4 дні після застосування пестицидів. Обробку рослин припиняють за 3 дні до збирання плодів.

Якщо виявлено антракноз, несправжню борошнисту росу, аскохітоз, буру плямистість, кутову бактеріальну плямистість і корінеспороз, рослини обприскують одним з таких препаратів: 0,4%-ною суспензією 70%-ного авіксилу, 0,4%-ною суспензією 80%-ного оксихому, 0,4%-ною суспензією 80%-ного полікарбацину, 0,3%-ною суспензією 60%-ного арцериду або 0,75%-ною бордоською рідиною. Першу обробку проводять при виявленні однієї з хвороб, а другу і третю через 10—15 днів після попередньої. У разі потреби обприскують ще раз, але не пізніше, ніж за

Шкідники та хвороби

Фузаріозне в'янення кавунів

Минулого року в першій половині серпня йшли дощі. Після них протягом кількох днів на моїй ділянці загинуло багато кавунів, динь, помідорів. Хотів би знати причину цього природного лиха.

І. Ковбаса,
Кіровоградська обл.,
Гайворонський р-н, с. Завалля

Випадання рослин окремими ділянками найбільш характерне для фузаріозного в'янення. Уражуються в основному кавуни й дині. Насіння, висіяне в заражений грунт, має низьку схожість. Підсім'ядольне колінце у таких рослин загниває, і вони гинуть, не виходячи на поверхню грунту. У сходів в'януть сім'ядолі, загнивають корені або основи стебел, внаслідок чого спостерігається масове випадання рослин.

Уражені дорослі рослини спочатку частково недорозвиваються, а потім зовсім в'януть. На зрізі стебел і кореня добре видно побуріння судин. Іноді рослини гинуть за одну ніч.

Іноді хворі рослини виживають, але залишаються карликовими, мають короткі міжвузля, дрібне листя. Плоди на них дрібні або зовсім не утворюються.

Зберігається патоген у грунті, рослинних рештках і насінні.

Заходи боротьби. Додержувати чергування культур з поверненням кавунів та інших гарбузових на попереднє місце через 5—8 років. Вирощувати стійкі проти в'янення сорти кавунів (Чорнонасінний, Переможець 395 та ін.). Знищувати усі рослинні рештки після збирання врожаю. Завчасно протруювати насіння (за 2—3 місяці до висіву) препаратом ТМТД (5 г на 1 кг насіння). Сіяти в добре прогрітий грунт (не нижче +15°С). Не допускати загущених посівів. Виявлені рослини з ознаками фузаріозного в'янення або кореневої гнилі видаляти з корінням і прилеглим до них грунтом. Здорові

3 дні до початку збирання плодів. Обробку фунгіцидами з різними фізико-хімічними властивостями краще чергувати, що зменшує утворення нових вірулентних форм патогенів. Витрата робочої рідини — 0,3—1,2 л/м^2 залежно від віку і густоти стояння рослин.

У період вирощування розсади до висаджування її в грунт, а також у період вегетації, починаючи з моменту з'явлення білокрилки, попелиці, павутинного кліща та інших шкідників, проводять комбіновані обприскування з доданням інсектицидів і акарицидів: арріво, 25%-ний к. е. (0,12—0,16%), децису ФЛО, 2,5%-ний к. е. (0,08—0,12%), або карбофосу, 50%-ний к. е. (0,3%).

Проти білої і сірої гнилей обмащують уражені ділянки стебел рослин ровралем, 50%-ним з. п.; роніланом, 50%-ним з. п., або сумілексом, 50%-ним з. п., у суміші з крейдою або вапном 1:2, 1:1.

Окремі рослини, уражені збудниками кореневих гнилей, судинного бактеріозу і білої гнилі, слід видаляти разом з корінням і прилеглим до нього грунтом. Сусідні здорові рослини підсипати торфом або піском, що стимулює утворення додаткових коренів.

При виявленні ознак мозаїки посилити догляд за рослинами (підживлення пташиним послідом, поливи), підтримувати оптимальний температурний режим і освітлення, а також провести 3—4-разове обприскування огірків знежиреним молоком (1 частина знежиреного молока на 10 частин води) з інтервалами в 10 днів.

Ю. В. Калюжний,
канд. біол. наук,
доцент УСГА

рослини, які знаходяться поруч, підгортати або підсипати піском, що стимулює утворення додаткових коренів.

Під час сівби вносити в грунт біопрепарат триходермін (триходермін-3). Розмножену на прогрітому торфі культуру гриба — антагоніста триходерми вносять з розрахунку 150—400 г/м^2.

Сорти динь узбецької селекції раптово могли загинути в результаті ураження їх збудником пероноспорозу або фузаріозного в'янення. Конкретну відповідь можна дати тільки після аналізу уражених органів рослин.

Середньоазіатські сорти динь вирощують в інших грунтово-кліматичних умовах, ніж ті, що на Україні. Тому механічне перенесення цих сортів у незвичні для них умови спричиняє сильне ураження різними збудниками хвороб, знижує врожай і якість плодів. На Україні слід культивувати ті сорти, які районовані для кожної зони.

В Кіровоградській області можна вирощувати середньоазіатські сорти динь в закритому грунті (під плівкою) або прищепити їх на гарбузи за методом С. П. Лебедевої.

Ю. В. Калюжний,
доцент, канд. біол. наук (УСГА)

Шкідники моркви

Я маю дачну ділянку, дуже люблю вирощувати овочі. Торік виростила чудовий урожай моркви. Коренеплоди були чисті, смачні, соковиті. Зберігала їх у підвалі, попередньо поклавши в поліетиленові мішечки. Для доступу повітря робила отвори. Однак, починаючи з грудня, помітила, що вся поверхня коренеплодів вкрилася чорними ходами, а через лупу я побачила білих черв'ячків.

Що це за біда?

Я виписую ваш журнал і «Приусадебное хозяйство» декілька років, однак не знайшла відповіді на це запитання.

Л. І. Глушко,
Львівська обл.

Моркву не можна зберігати в поліетиленових мішечках. Маючи підвал, треба влітку промити, просушити та прогріти у духовці річковий пісок, яким восени пересипати моркву.

Викопану моркву підсушують на повітрі протягом кількох годин, обтрушують від грунту, перебирають, видаляючи коренеплоди, пошкоджені механічно, а також шкідниками й хворобами. Здорові укладають у дерев'яні ящики, пересипаючи піском, і ставлять у підвал на зимове зберігання. Можна пересипати моркву сухою крейдою або гашеним вапном, які створюють лужне середовище і запобігають розвитку грибкових захворювань.

Моркву пошкоджують декілька шкідників, зокрема у період зберігання найчастіше морквяна муха, личинки якої потрапляють до коренеплодів з грунту, а взимку живляться ними.

Шкідник поширений у зволожених поліських та західних лісостепових районах України. Приваблюють морквяну муху густа трав'яниста рослинність, затишні вологі місця, тому вона пошкоджує рослини поблизу водойм, полезахисних смуг, кущів.

Щоб уникнути пошкодження мухою, моркву треба сіяти в оптимально ранні строки. Значно зменшують кількість шкідника глибоке перекопування грунту, при якому знищується багато лялечок. Заражені личинками рослини видаляють і спалюють.

У кінці квітня — травні починається літ мухи. В цей період бажано провести обприскування моркви 0,15—0,2%-ною емульсією фосфаміду.

Капустяна совка та інші

Дуже прошу поділіться на сторінках журналу досвідом, як боротися з гусінню, що їсть капусту. Буває вона двох видів: одна зелена — всередині головки, а друга зверху, жовта, з чорними цяточками. У мене з'їла всю капусту, що тільки я не робила.

Г. Г. Вдовенко

Починаючи з розсади і до збирання врожаю капусті шкодить кілька десятків видів комах. Найбільш поширені на Україні капустяна совка, капустяний та ріпаковий білан, капустяна муха, капустянка та інші.

Головки капусти пошкоджуються зсередини капустяною совкою, гусінь якої вигризає у листках великі дірки. Після зав'язування головок вона вгризається всередину і прогризає ходи. Пошкоджені головки загнивають. Зимує капустяна совка в грунті у стадії лялечки.

Серед природних ворогів капустяної совки найбільше значення має яйцеїд трихограма, паразити гусениць — муха тахіна та їздець. Ці корисні комахи зосереджуються на ділянках, де поблизу капусти росте кріп, насінники моркви, пастернаку, нектаром яких вони живляться.

Із заходів боротьби велике значення має глибоке перекопування грунту, при якому знищується чимала кількість лялечок, міжрядний обробіток, знищення бур'янів, нектаром яких живляться метелики, а листками — гусениці совки.

У період відродження гусениць добрі результати дає обробка 0,2%-ним фосфамідом (0,8—1 кг/га), яку припиняють за 30 днів до збирання врожаю.

Капустяний білан зимує у стадії лялечки на стовбурах дерев, сухих стеблах бур'янів. Дорослі гусениці обгризають листки з країв, залишаючи непошкодженими лише товсті жилки. За 2—3 дні кілька дорослих гусениць білана можуть знищити всю головку капусти. Найшкідливіші гусениці другого та третього поколінь (липень—серпень). Пошкоджена капуста гине, не встигнувши зав'язати головки.

З хімічних заходів боротьби з молодими гусеницями застосовують 0,2%-ний метатіон (0,8—1 кг/га) та 0,3%-ний карбофос (1,2—1,5 кг/га). Серед біологічних препаратів проти гусениць ефективний ентобактерин — 0,5—0,8%-на суспензія. Дворазове обприскування капусти цим препаратом знищує гусінь білана на 95—97%.

Л. Д. Шпильова,
канд. біол. наук,
ст. наук. співробітник
УНДІ захисту рослин

Нові сорти чорної смородини

Академік Артеменко

В особливо складних екологічних умовах більшої частини України виникає потреба у виробництві великої кількості ягід, особливо чорної смородини — однієї з найцінніших у лікувально-профілактичному відношенні культур. Завдяки значному вмісту в її соку біологічно активних речовин, зокрема вітамінів А, B_1 (тіамін), B_2 (рибофлавін), PP (нікотинова кислота), С (аскорбінова кислота) та інших, з організму людини успішно виводяться радіонукліди, солі важких металів й інші шкідливі сполуки. Так, вживання щоденно до 200 мл концентрованого соку чорної смородини учнями Мліївської школи-ліцею та Київської школи № 101, які перебували в оздоровчому таборі Мліївського інституту садівництва, дало помітні позитивні наслідки.

За даними аналізів крові дітей, проведених до і після оздоровлення, значно підвищився вміст гемоглобіну, відчутно поліпшився загальний стан їх здоров'я.

Ранній початок плодоношення, висока врожайність, досить високі реалізаційні ціни на ягоди та садивний матеріал, просте і швидке розмноження забезпечують високу рентабельність культивування чорної смородини навіть у перші після садіння роки.

Але слід зауважити, що продуктивність насаджень цієї культури залежить насамперед від сортових особливостей, бо за одних і тих же умов різні сорти дають неоднакову врожайність.

Селекціонери Мліївського інституту садівництва ім. Л. П. Симиренка вивели та передали в держсортовипробування нові сорти чорної смородини, які можуть успішно використовуватись як у промислових, так і в присадибних насадженнях.

Пам'ять Правика (№ 4—21—131). Одержаний від схрещування в 1972 році гібридної форми № 24255 із сортом Славута. Строк достигання — середній. Кущі сильні, слаборозлогі, висотою 130—140 см, придатні для розміщення в ряду на відстані 50 см.

Сорт самоплідний, зимостійкий, стійкий до борошнистої роси.

Ягоди круглі, майже чорні, кисло-солодкі, приємні на смак. Середня маса ягоди — 1,2 г, найбільша ягода важить 3 г. Дегустаційна оцінка 4,5 бала. Плоди містять залежно від погодних умов 8,85% цукрів, 2,95% кислот та 253 мг% аскорбінової кислоти. Середня врожайність за п'ять останніх років на дослідних ділянках інституту становила 14,5 кг з 10 $м^2$ насаджень, а в 1987 році — 20,9 кг. Сорт проходить держсортовипробування на сортодільницях України з 1988 року.

Сміла (№ 3—19—82). Походить з однієї сім'ї з сортом Пам'ять Правика, тому за біологічно-господарськими показниками аналогічний йому, але має деякі особливості. Кущ у нього дещо вищий — до 150 см. Ягоди містять 7,89% цукрів, 2,53% кислот та близько 200 мг% вітаміну С.

Середня врожайність за 1986—1990 рр. становила 11,8 кг з 10 $м^2$, максимальна в 1988 р. досягла 24 кг.

Сорт проходить держсортовипробування з 1989 року.

Легенда (№ 242 К). Одержаний від схрещування в 1982 р. гібридної форми № 4—21—84 з сортом Сіянець Голубки.

Сорт раннього строку достигання, інтенсивного типу.

Кущі невисокі, напіврозлогі, придатні для розміщення в ряду на відстані 50 см.

Ягоди досить великі, середня маса — 1,6 г, маса максимальної ягоди 3,5 г (досягає розмірів п'ятикопійчаної монети), округлої форми, майже чорні, кисло-солодкі, добрих смакових якостей. Містять цукрів 7,44%, кислот 2,27%, вітаміну С 138 мг%. Сорт універсального призначення, високоврожайний. Середня врожайність за останніх 4 роки — 14 кг з 10 $м^2$.

Сорт самоплідний, стійкий до борошнистої роси. Переданий в держсортовипробування в 1991 році.

Академік Артеменко (№ 725). Одержаний від схрещування в 1983 р. сортів Тайга та Славута. Середнього строку достигання, характеризується високою самоплідністю та стійкістю до борошнистої роси.

Кущі середньорослі, компактні. Ягоди великі, відносно вирівняні, середня маса — 1,5 г, маса найбільшої ягоди — 3 г, кисло-солодкі, приємні на смак. Містять 8,25% цукрів, 2,54% кислот та 248 мг% аскорбінової кислоти. Врожайність сорту (1987—1990 рр.) — 16,3 кг з 10 $м^2$.

Переданий в держсортовипробування в 1991 р.

М. М. Горьовий,
зав. відділом ягідних культур
Мліївського НДІ садівництва
Лісостепу України

Легенда

Кімнатна червона смородина

Ривіна, або кімнатна червона смородина (так її називають в народі),— вічнозелений багаторічний напівкущ, який безперервно плодоносить червоними ягодами, зібраними в грона, як у червоної смородини. Формування крони залежить від смаку самого господаря. Обрізані гілочки використовую для вегетативного розмноження, бо рослина розмножується живцями та насінням. Укорінення живців триває три тижні при температурі 20—22°С.

Сама рослинка та живці для укорінення люблять напівзатінені місця. Субстрат складається з 2 частин дернової землі, 1 частини листкової, 1 частини перегною та 1 частини крупного митого піску.

Рослина потребує постійно вологого грунту. Підживлення органічними добривами роблю через кожних 2 тижні.

Найпростішим є розмноження насінням, яке я роблю у будь-яку пору року. Висіваю насіння в горщики. Сходи з'являються через 10—15 днів. Пікірую на постійні місця теж у горщики й одночасно прищипую верхівку стебла.

Плоди ривіни використовую для прикрашання різного печива та тортів.

Ю. А. Ставничий,
285328, Ів.-Франківська обл.,
Снятинський р-н, с. Новоселиця

Вирощую в кімнаті

На запитання П. Надточієва («ДСГ» № 2 за 1992 р.)

Гранат

Кущоподібне деревце кімнатного граната з дрібними світлозеленими листочками, яскравим, оранжево-червоним суцвіттям уже 5 років прикрашає мій «кімнатний» сад.

Плоди карликового граната досить великі, їстівні і подібно до граната звичайного широко використовуються в народній медицині для лікування шлунково-кишкового тракту і органів травлення.

Розмножується карликовий гранат насінням та живцями. Висівати насіння слід весною (краще в керамічні горщики) в грунтову суміш, котра складається з 2 частин лісового грунту, 2 частин сипкого перегною і 1 частини річкового піску.

При вирощуванні граната живцями їх нарізують з однорічних пагонів і кладуть у банку з підсолодженою водою для утворення коренів, а потім висаджують в горщики. Карликовий гранат швидко утворює крону (за літо пагони досягають в довжину 30—70 см) і починає плодоносити уже на 2—3-й рік.

Догляд за гранатом нескладний. В період цвітіння та інтенсивного росту через кожних 15 днів слід підживлювати настоянками коров'яку (1:10) і пташиного посліду (1:20), зеленими добривами (переброджена жалка кропива) і один раз на рік мінеральними добривами (50 г нітрофоски на 10 л води). Поливати слід так, щоб грунт зверху не пересихав, але й вода не застоювалась. Для профілактики і боротьби з кліщами та павуками 1—2 рази у весняно-літній період крону деревця слід обробити слабким розчином марганцю чи мильної емульсії.

Мандарин

Розмножують мандарин насінням, щепленням і живцями. Деревце, вирощене з насіння, дає плоди на 10—15-й рік. А якщо прищепити вічком чи живцем, воно зацвіте і плодоноситиме через 2—3 роки. Щоб розмножити мандарини живцюванням, з плодового деревця беру живці з 2—3 бруньками, витримую їх 20—24 год в 0,01%-ному розчині активуючої речовини (гетероауксину чи гумату натрію). Після цього їх висаджую в торфо-перегнійні стаканчики, наповнені сумішшю (по 1 частині річкового піску, торфу і листяного перегною), поливаю теплою водою, складаю у целофанові пакети, зав'язую і ставлю на підвіконні біля водяного опалення. Протягом 1,5—2 міс формується коренева система.

Висаджую мандарин у керамічні горщики в грунтову суміш із дернової землі, сипкого перегною, річкового піску у співвідношенні 1:1:1. Найкраще це робити в березні чи квітні. Перших два тижні добре поливаю і ставлю у теплe, не дуже освітлене місце. Зацвітає мандарин у квітні. Плоди зав'язуються без запилення. Штамбик деревця формую висотою 15—20 см з 3—4 гілочками.

Підживлювати рослини взимку необхідно один раз, а з березня по вересень — двічі на місяць настоянкою коров'яку (1:10) або пташиного посліду (1:20), та суперфосфатом (30—50 г на 10 л води).

Щоб мандарин мав гарне, темно-зелене листя і давав врожай, необхідно щодня обприскувати (1—2 рази на день) водою кімнатної температури із пульверизатора.

Навесні мандарин слід поставити в добре освітлене місце.

Якщо дотримувати такої агротехніки, одне деревце мандарина 4—5-річного віку може дати 50—80 плодів таких розмірів, як і на деревах у відкритому грунті.

П. І. Мачура,
258660, Черкаська обл.,
смт Лисянка, вул. Хімічна, 54

САД НА НИЗЬКОРОСЛІЙ ПІДЩЕПІ

Останнім часом у зв'язку із збільшенням кількості садових ділянок значно зросли потреби населення в садивному матеріалі плодових, ягідних та інших культур. Однак придбати саджанці нині важко. Тим часом кожен садівник-аматор міг би сам їх вирощувати. Звичайно, потрібні певні знання, які можна набути з літературних джерел чи проконсультувавшись з досвідченим садівником. Але головне — бажання.

Перш за все необхідно мати гарну підщепу потрібної культури. Для вирощування сильнорослих дерев підщепою можуть бути сіянці зимостійких сортів, вирощені з насіння, яке висівають з осені або весною, але після відповідної стратифікації. Наприклад, для яблуні я використовую сіянці сорту Пепін литовський.

Проте найкраще вирощувати карликові дерева на низькорослій (клоновій) підщепі. Вони мають невелику крону, рано вступають у плодоношення, дають високий урожай, а тому особливо цінні.

В пошуках найкращих низькорослих підщеп я провів численні випробування і тепер у своїй практиці застосовую: для груші — підщепу айви типу «А» та чорноплідної горобини; для сливи, абрикоса, аличі — сіянці вишні повстистої; для черешні — вишню Студениківську (на цій підщепі дерева черешні мають підвищену зимостійкість квіткових бруньок, а звідси й більшу урожайність); для яблуні — М-9; 57-195; 57-545; 62-396 та інші. Особливо ефективна клонова підщепа 62-396, яка відзначається високою морозостійкістю кореневої системи (до —18°С) та швидким і гарним укоріненням.

Клонові підщепи вирощую сам з посаджених маточних кущів методом вертикальних та горизонтальних відсадок. Це дуже просто. Протягом вегетаційного періоду кілька разів поливаю та 2—3 рази підгортаю грунтом. А в кінці жовтня — на початку листопада грунт розгортаю і укорінені пагони відокремлюю секатором, залишаючи на маточних кущах пеньки довжиною 2—3 см, з яких наступного року відростуть нові пагони. Відокремлені пагони (підщепу) сортую і кладу в погріб у вологий пісок. Взимку, коли є вільний час, роблю зимове щеплення потрібних мені сортів (за тиждень до цього підщепу заношу до приміщення). Через 7—10 днів після щеплення виношу щепи знову до погреба, а весною висаджую в грунт.

Для щеплення використовую підщепу довжиною не менше 60 см, щоб потім, коли висаджуватиму саджанець на постійне місце, мати змогу заглибити його на 50 см, а місце щеплення залишалось над рівнем грунту на висоті 10—15 см. За такого садіння уся підщепа, що знаходиться в грунті, рівномірно обростає коренями. Завдяки глибокому заляганню кореневої системи дерева менше терплять від несприятливих кліматичних факторів, їхні стовбури витримують натиск вітру, не згинаються під дією маси плодів. Невикористані підщепи висаджую в грунт, а щеплення роблю наступного року.

Якщо в окремих зонах через кліматичні чи інші умови немає можливості створювати сади безпосередньо на клонових підщепах, рекомендую вирощувати саджанці низькорослих дерев, використовуючи на сіянцевій підщепі вставки з клонової підщепи. Але слід пам'ятати, що вставка істотно впливає на наступний ріст дерева, а саме: чим більша її довжина, тим низькорослішим буде дерево. На власному досвіді переконався, що довжина вставки має бути не меншою 40 см. В цьому випадку саджанець я вирощую за 2—3 роки. Спочатку роблю щеплення або окулірування на сіянець якнайближче до грунту живцем або вічком карликової підщепи необхідної культури, а наступного року на висоті 40 см прищеплюю живець з 3—4 бруньками вибраного сорту.

Експериментуючи в такий спосіб, я дійшов висновку, що дерева, щеплені через вставку з карликової підщепи на сіянець, що росте на постійному місці без пересаджування, менше терплять від несприятливих погодно-кліматичних умов, менше уражуються хворобами та пошкоджуються шкідниками. Для цього насіння потрібного сіянця висіваю під зиму на постійне місце і всі операції щеплення роблю вже там. Тим самим полегшую свою працю в майбутньому, бо, виростивши стійке дерево, менше затрачатиму часу й матеріальних засобів для його захисту від шкідників та хвороб.

На закінчення хочу звернутись до початківців: «Пам'ятайте, що сад не любить поспіху і халтури. Крім бажання і відповідних знань, потрібна копітка праця та любов до природи».

І. Д. Масльон,
349315, Луганська обл.,
м. Красний Луч, вул. Переверзєва, 117

Пропоную

...високоякісні однорічні гладіолуси. На замовлення висилаю каталог.

Л. С. Дубович,
341030, Донецька обл., м. Маріуполь,
вул. Чорноморська, 37/8, кв. 5

Ви станете умілим кушнірем, скориставшись нашими технологіями. Детальний опис операцій підготовки чи чинбарювання шкур на хутро і замшу, широкий вибір рецептів. При замовленні надсилайте конверт із зворотною адресою.

П. Ф. Покорнюк,
287641, Вінницька обл., смт Оратів,
вул. Котовського, 3/7

...насіння помідорів 260 сортів селекції Голландії, США, Німеччини, Японії та ін.; огірків — 10 сортів; суниць, редиски; пряносмакових рослин.

290041, м. Львів, а/с 6237

І СМАЧНА, І ЦІННА

Ожина за морфологічними та біологічними ознаками має багато спільного з малиною. У неї також дворічна надземна частина та багаторічна коренева система у вигляді кореневища з багатьма придатковими коренями, але вона більш розвинена і глибоко залягає в грунті.

За характером росту та способом розмноження ожина поділяється на дві групи — прямостояча і повзуча, або росянка. Прямостояча дає кореневі паростки, а тому розмножують її здерев'янілими і зеленими паростками та кореневими живцями. Повзучу ожину розмножують горизонтальними відсадками і укоріненими верхівками однорічних пагонів. Коли молоді пагони досягають у довжину 50—60 см, вкорочують верхівку на 10—15 см. Із бруньок на вкороченому пагоні виростають бічні розгалуження, які притискують до землі і присипають пухким вологим грунтом. До кінця вегетації верхівки пагонів укорінюються.

Восени цього ж року укорінені рослини відокремлюють від материнської рослини і пересаджують на постійне місце. Викопувати їх слід обережно, щоб не обривалася ніжна коренева система.

Цвітіння і плодоношення в ожини розтягнуте і триває більше одного місяця. Квітки — двостатеві, самозапильні, хоча кращий урожай формується при перехресному запиленні.

Плід ожини — збірна кістянка темно-червоного або чорного кольору, яка під час збирання ягід відривається разом з плодоложем. Повзуча дає ягоди більші і смачніші, ніж прямостояча.

Із сортів ожини на присадибних ділянках поширені такі: Техас, Ізобільна, Агавам, Рання Вільсона.

Сорт Агавам походить з Північної Америки, має дуже розвинуті прямостоячі пагони з пониклими верхівками. Однорічні пагони зелені із зеленуватими колючками. Дворічні пагони п'ятигранної форми, коричневі з колючками по всій довжині стебла.

Плоди великі, чорні, міцно прикріплені до плодоложа, з приємним специфічним смаком. Ягоди придатні для переробки і споживання в свіжому вигляді. Сорт високоврожайний, але недоліком його є слабка зимостійкість.

Сорти Ізобільна і Техас виведені І. В. Мічуріним. Кущі з повзучими пагонами. Розмножуються укоріненням верхівок пагонів, бо кореневих паростків ці сорти не дають. Відзначаються крупноплідністю і високою врожайністю. В товарне плодоношення вступають на третій рік після садіння.

Останнім часом селекціонерами виведені нові вітчизняні сорти ожини: Красноярська, Колективна, Десертна, Павлівська, однак вони ще не набули великого поширення.

Ожина менш вимоглива до грунтових умов, ніж малина. Її можна вирощувати на різних грунтах, однак найкращими для неї є легкі і середні суглинки з помірним зволоженням. Підготовка грунту для садіння така ж, як для малини. На присадибних ділянках садять ожину рядами, залишаючи між рослинами 0,75—1,0 м, а між рядами — 2,0 м. Коли садивного матеріалу досить, для швидкого формування куща в кожну лунку можна висаджувати по два саджанці. Після садіння грунт навколо рослин притоптують, добре поливають і мульчують.

Щоб стебла ожини не виростали дуже довгими і не вилягали, молоді пагони обрізують тоді, коли вони досягають висоти 60—70 см, вкорочуючи верхівку на 10—15 см. В подальшому на кожному стеблі з бічних бруньок розвиваються пагони. Їх у такому вигляді залишають на зиму, а весною вкорочують до 50—60 см.

Для більшості сортів ожини необхідно встановлювати опори (шпалеру). Для цього на другий рік після садіння вздовж ряду забивають стовпчики (дерев'яні, залізобетонні, залізні труби), на які натягують дріт або синтетичний шпагат в 2—3 ряди на різній висоті.

При коловому способі підв'язування усі плодоносні стебла стягують шпагатом по колу навколо забитого кілка на висоті 0,5 і 1,7 м. Якщо стебла дуже довгі, їх верхівки згинають дугою і кінці прив'язують до кілка. Усе це роблять рано навесні до початку розпускання бруньок.

Ожина — культура слабо зимостійка, а тому в північних районах її на зиму бажано пригинати до грунту. Пагони двох сусідніх кущів обережно нагинають один до одного і зв'язують шпагатом у формі пучка. За безсніжної зими пригнуті кущі слід накрити грунтом, торфокрихтою, соломою або іншими утеплювальними матеріалами. Роботу цю проводять пізно восени, коли грунт уже підмерзне.

Не можна пригинати пагони в морозну погоду, бо вони замерзають, стають крихкими і ламаються.

Достигають ягоди ожини в середньому на місяць пізніше, ніж малина. Зривають їх без плодоніжок, які густо вкриті колючками. Не бажано збирати врожай ранком, коли є роса, та після дощу, бо мокрі ягоди швидко загнивають.

Пагони ожини після плодоношення відмирають, а тому після збирання врожаю їх вирізують і видаляють з ділянки. Зрізувати старі стебла потрібно на рівні поверхні грунту, щоб не залишалися пеньки.

Ягоди ожини є цінною сировиною для технічної переробки, з них виготовляють смачне варення, повидло, желе, соки, вина, наливки.

М. Д. Брушневський,
канд. с.-г. наук,
Мліївський НДІ садівництва Лісостепу України

Де придбати карликову підщепу?

Доводилось читати в «ДСГ» у рубриці «Служба взаємодопомоги» запитання: де садівникам-аматорам придбати карликову підщепу?

Справді, плодорозсадники такої підщепи не продають, використовують для своїх потреб, бо саджанці на ній мають більший попит і коштують дорожче. Але, як вихід, для садівників-аматорів раджу таке. Для груші карликовою підщепою може бути горобина звичайна. Її насіння висівають восени без стратифікації у зволожений грунт.

Висоту дерев черешні та вишні рекомендую зменшувати спрямованим обрізуванням та підбором низькорослих сортів. Для персика, сливи, частково абрикоса можна використати вишню повстисту.

Щодо карликових підщеп для яблуні, то рекомендую М-9, М-26, М-27, напівкарликові М-4, М-7. Де їх придбати? Можу запропонувати такий спосіб: якщо десь поблизу є колгоспний сад на таких підщепах, то там є й коренева поросль, яку кожного року обрізують. З такої порослі можна нарізати живців, замочити на 12 год у розчині стимулятора росту (гетероауксину) й прикопати у піску до весни, а потім висадити ті, що пустили корінці. З цих укорінених живців вирощують маточні кущі і в такий спосіб забезпечують себе підщепами.

С. Г. Тихтілова,
Запорізька обл., смт Якимівка

Сорти вишні, стійкі до кокомікозу

Кокомікоз — найшкідливіша хвороба вишні та черешні. Уражуються переважно листки, а також їхні черешки та плоди. При сильному ураженні листя передчасно обпадає, внаслідок чого значно зменшується урожайність, затягується достигання плодів, знижується їхня якість. Дерева втрачають зимостійкість, а іноді навіть гинуть. Найбільшої шкоди кокомікоз завдає деревам у молодих садах і розсадниках. Оптимальні умови розвитку хвороби — температура 18—25°С та підвищена вологість повітря.

Для боротьби з кокомікозом необхідно знищувати опале листя (спалювати чи прикопувати) та обприскувати дерева різними фунгіцидними хімічними препаратами. Але найбільший ефект дає використання високопродуктивних і відносно стійких до цієї хвороби сортів.

Альфа. Сорт відібрано серед сіянців, вирощених із суміші насіння різних сортів від вільного запилення. Проходить державне конкурсне сортовипробування.

Дерево сильноросле. Крона спочатку пірамідальної форми, густа, але з віком, у період плодоношення, стає овально-округлою, середньої густоти. Плоди утворюються на букетних гілочках і при основі річних приростів минулого року. Плодоносити починає на п'ятий рік після висаджування дерев у сад.

Сорт високоврожайний, стійкий до кокомікозу, а також зимо- і морозостійкий. Квітує пізно.

Плоди великі, одномірні, округлосерцеподібної форми. Верхівка плода округла, трохи вдавлена, лійка широка, мілка. Черевна борозенка середньої глибини. Середня маса одного плода 4,4 г. Шкірочка середньої щільності, блискуча, інтенсивно-червона. М'якуш також інтенсивно-червоний, середньої щільності, соковитий, смак винно-кисло-солодкий, приємно освіжаючий, оцінюється за п'ятибальною шкалою в 4,5 бала. Сік червоний. В плодах міститься 14,7% сухих речовин, 11,3% цукрів, 0,79% кислот, вітаміну С—11,8 мг%.

В центральній частині Лісостепу України плоди достигають у середині червня. Використовувати їх можна в свіжому вигляді і для приготування високоякісних компотів. Урожайність регулярна і висока. У віці 8 років дерево дає 14—15 кг якісних плодів.

Пам'ять Вавілова. Сіянець невідомого сорту. Автор сорту Є. М. Харитонова (Центральна генетична лабораторія ім. В. І. Мічуріна). Цініться за хорошу стійкість до кокомікозу.

Дерево сильнорослe, деревоподібного типу. Морозо- і зимостійкість добрі.

Сорт самонеплідний, квітує в середні строки, дає гарний урожай в умовах запилення сортами Ровесниця, Тургенєвка.

Плоди широкосерцеподібної форми, темно-червоні, приємні на смак, середня маса — 3,8 г. Дегустаційна оцінка — 4 бали. У плодах міститься сухих речовин 17%, цукрів — 10, кислот — 1,7%, вітаміну С — 9,6 мг%.

М'якуш середньої щільності, соковитий, кисло-солодкий, темно-червоний. Сік червоний. Плодоніжка середньої довжини, кісточка середнього розміру, легко відокремлюється від м'якуша.

Достигають плоди у середині червня. Придатні для використання в свіжому вигляді і для виготовлення різних видів продуктів переробки. Урожайність висока. Дерево у віці 10 років дає до 18—20 кг плодів.

Ребатська красуня. Сорт походить з Чехо-Словаччини. Дерева сильнорослі з округло-овальною кроною середньої густоти. Плодоносити починають на 6—7-й рік після садіння. Зимостійкість задовільна. Посухостійкість добра. Стійкість до кокомікозу висока.

Сорт самонеплідний, квітує в середні строки. Середня маса одного плода сягає 4,6 г. Форма плодів широко-округла, забарвлення темно-червоне. Смак оцінюється в 4 бали.

У плодах міститься 16,1% сухих речовин, 11,1% цукрів, 1,2% кислоти, вітаміну С — 8,3 мг%, Р-активних речовин — 77 мг%.

Кісточка середнього розміру, легко відокремлюється від м'якуша. Плодоніжка коротка. Достигають плоди в середині червня, придатні для споживання в свіжому вигляді та для всіх видів технічної переробки. Урожайність 14-річного дерева становить у середньому близько 30 кг.

Ровесниця. Сорт виведений в Орловському зональному інституті садівництва.

Дерево середньої сили росту. Крона обернено пірамідальної форми. Плодоносити починає на 4—5-й рік. Стійкість до кокомікозу висока. Плодоношення змішаного типу.

Дерево квітує в середні строки. Сорт напівсамоплідний, але краще плодоносить при запиленні сортами Тургенєвка, Гріот Остгеймський.

Плоди округлі, темно-бордові, майже чорні.

Середня маса — 3—3,5 г. М'якуш середньої щільності, темно-бордовий, сік темно-червоний. Смак плодів оцінюється в 4,4 бала. У плодах міститься 17,5% сухих речовин, 11,5% цукрів, 1,3% кислот. Кісточка невелика, добре відокремлюється від м'якуша. Достигають плоди в середині липня. Їх можна використовувати в свіжому вигляді і для приготування різних продуктів переробки. Урожай становить 16—18 кг з дерева 10-річного віку.

Мелітопольська десертна (Українка). Дерево сильноросле. Крона округла, середньої густоти, деревоподібної форми. Зимостійкість задовільна, а посухостійкість висока. До кокомікозу теж має високу стійкість. Плодоносити починає на 6—7-й рік. Сорт частково самоплідний. Плоди мають середню масу 6—8 г, широко-округлі, червоні. М'якуш рожевий, ніжний, смак приємний, оцінюється в 5 балів. Сік прозорий. У плодах міститься 12% цукрів, до 1% кислот, вітаміну С — 15,5 мг%. Кісточка маленька, добре відокремлюється від м'якуша.

Плодоніжки середньої довжини, тонкі. Достигають плоди наприкінці червня. Використовуються переважно в свіжому вигляді. Середній урожай з 10-річного дерева — до 18—20 кг.

Тургенєвка. Дерево середньої сили росту. За типом плодоношення належить до деревоподібних форм. Крона обернено пірамідальної форми, середньої густоти. Плодоносити починає на 4—5-й рік. Зимостійкість висока. До кокомікозу сорт достатньо стійкий. Частково самоплідний. Квітує в середні строки.

Плоди широкосерцеподібної форми, темно-бордові, середня маса одного плода 4—5 г. М'якуш темночервоний, кисло-солодкий. Смак оцінюється в 4 бали.

В плодах міститься близько 14% сухих речовин, 9,2% цукрів, 1,6% кислот. Сік темно-червоний. Кісточка велика, добре відокремлюється від м'якуша. Плодоніжка довга, середньої товщини.

Плоди можна використовувати в свіжому вигляді, але більш придатні для виготовлення продуктів технічної переробки. Дерева у 8-річному віці дають до 20 кг плодів.

Гуртьєвка. Сорт виведений в Орловському зональному інституті садівництва.

Дерево середньої сили росту. Крона обернено пірамідальної форми, широка, рідка. Тип плодоношення змішаний. Дерева починають плодоносити на 4—5-й рік. Сорт практично стійкий до кокомікозу. Самоплідність часткова. За формою плоди округлоприплюснуті, темно-червоні. Середня маса плода 3,5 г. М'якуш червоний, ніжний, соковитий, кисло-солодкий. Сік світло-червоний. Кісточка легко відокремлюється від м'якуша. В плодах міститься 13,5% сухих речовин, 8,5% цукрів, 1,2% кислот. Достигають плоди в третій декаді червня. Використовують їх у свіжому вигляді та для приготування компотів. Дерево у віці 8 років дає 10 кг плодів.

Культивування згаданих сортів дає змогу отримувати високі врожаї екологічно чистої продукції, бо обробку дерев достатньо провести розчином малотоксичних хімічних препаратів (1%-ною бордоською рідиною) лише двічі за період вегетації — під час висування бутонів та після збирання врожаю.

В. П. Ласкавий,
канд. с.-г. наук,
Ю. П. Яновський
(Мліївський НДІ садівництва Лісостепу України)

Малина з насіння

На запитання А. М. Білоус («ДСГ» № 2 за 1992 рік).

Про вирощування чорноплідної малини Кумберленд з насіння я детально розповідав в № 10 «ДСГ» за 1991 рік. Там же описано, як проводити стратифікацію. Можу запропонувати простіший спосіб. Добре вистиглі плоди тримають у скляній посудині 3—4 дні, віджимають сік, протирають через щільне сито і насіння відмивають у воді. Насінини, що спливають, викидають. Промите насіння підсушують, змішують з піском і кладуть у холодильник з температурою 1—2°С на 30—40 днів. В кінці вересня висівають у грядки на глибину 1—1,5 см. Зверху мульчують листям. Весною, на початку травня, листя згрібають, грунт поливають, підтримуючи його помірно вологим. Сходи з'являються через 20—25 днів. З появою третього справжнього листка сіянці пікірують у грядки з площею живлення 10×20 см і протягом перших 15 днів, до приживлення, притінюють. Восени їх висаджують на постійне місце.

Якщо ваше насіння не дало сходів, то можливі такі помилки: взято недостиглі плоди; насіння не витримували 3—4 дні; неправильно провели його яровизацію; надто глибоко висіяли насіння.

Слід відзначити, що при насіннєвому розмноженні малини Кумберленд властивості батьків передаються добре.

І коротко про догляд, про що запитував В. Клименко («ДСГ» № 2 за 1992 р.). Якщо у вас є один кущ чорноплідної малини, рекомендую вам його розмножити. З цією метою пагін першого року прищипнути на висоті 20—25 см перший раз. Вдруге прищипують, коли бічні пагони розростуться до 40 см. Після того, як нові пагони досягнуть 40 см, роблять третє прищипування. Одержують розгалужений кущ з пагонів, які ще не здерев'яніли. Кінець кожного такого пагона укладають у канавку глибиною 10 см і присипають землею. Грунт потрібно тримати в зволоженому стані. До осені пагони укоріняться, і весною їх пересаджують для дорощування або на постійне місце. З одного куща можна мати близько 30 нових рослин. Малину Кумберленд садять з відстанню між рослинами в ряду 1—1,5 м, між рядами 1,5—2 м. Саджанці вкорочують до 40 см і садять на ту ж глибину, на якій вони росли раніше. Грунт під кущами не перекопують, а лише підпушують на глибину до 7 см. Перед цим вносять три відра перегною, 200 г суперфосфату та 100 г калійних добрив на один кущ.

Особливу увагу треба приділити формуванню кущів. Верхівки всіх бічних пагонів, що досягли 1,5 м, обрізують. В результаті на верхній частині куща на осінь утворюється 4—6 бічних пагонів довжиною близько 1 м, на яких формується основний урожай.

До речі, іншу чорноплідну малину Техас прищипують, коли пагін досягне 2,5 м. Прищипування проводять не пізніше кінця серпня, щоб бічні пагони визріли і взимку не вимерзли. На молодих кущах залишають 2—3, а на дорослих не більше 5 пагонів. Розміщувати їх на шпалері потрібно рівномірно.

П. П. Філімончук,
м. Умань

Традиційні будівлі селянського двору

Олійниця

Важливим продуктом харчування на Україні віддавна була олія. Виготовляли її переважно з насіння льону, коноплі та ріпака. З XIX ст. як олійна культура набуває поширення соняшник.

Щоб мати олію, просушене та провіяне насіння товкли в ступі або мололи на жорнах. До борошна льону і коноплі додавали воду і переминали, одержану масу підсмажували на плиті, а потім, загорнувши її у полотняну тканину, піддавали вичавлюванню.

Били олію у спеціальних пристроях — олійницях. Відомо кілька традиційних способів виробництва олії і відповідно конструктивних різновидів олійниць минулих часів: клинкових, важільних і гвинтових.

Найпростіший і давній пристрій складався з масивної дубової колоди з видовбаним посередині наскрізним отвором прямокутної форми. В отвір вставляли дві дощечки (стиски), скріплені з одного кінця мотузкою; верхні кінці, щоб вони не випадали, мали невеликі випуски. Як у своєрідні лещата в стиски клали загорнуте в полотнину подрібнене насіння, а поруч із стисками в отвір з обох боків вставляли клинки. Поступово підбиваючи їх, створювали нагніт. Вичавлена олія стікала вниз по дощечках у посудину. Невеликий за розмірами (довжина колоди в межах 2—3 м) пристрій не потребував особливих зусиль для транспортування, його можна було встановлювати у сінях, коморі або іншому господарському приміщенні, а то й на певний час позичати сусідам. Отже, це була пересувна олійниця.

У розглянутій вище олійниці нагніт створювався завдяки вертикальному заклинуванню. Конструктивною основою олійниці з горизонтальним заклинуванням також є масивна колода. Але закріплювали її горизонтально двома закопаними на відстані 1,5—2 м стовпами значного перерізу. Зверху стовпи з'єднували брусом (скріпом). У колоді видовбували гніздо круглої або овальної форми та просвердлювали збоку або знизу отвір для витоку олії. Відповідно до форми гнізда виготовляли товкач, що правив за гніт. У продовбини стовпів над товкачем вставляли поперечину та клинки. В результаті поступового й одночасного підбивання з двох боків клинків через підбійку товкач натискував на закладену в гніздо масу, внаслідок чого вичавлювалася олія. Забивали клинки дерев'яними молотами або використовували для цього підвішені на виступаючих кінцях верхнього бруса (скріпа) довбні.

Наступний етап розвитку олійниць — важільний прес. Він складається з нижньої та верхньої колод, закріплених між двома парами стоянів. У гніздо нижньої колоди клали підготовлену масу і через товкач за допомогою важеля тиснули на неї верхньою колодою.

Виготовлення олії важільним пресом вимагало значних зусиль. Досконаліший пристрій з'явився в XIX ст., коли замість важеля між колодами встановили гвинт. У Музеї народної архітектури та побуту у Києві експонується досить потужна олійниця гвинтового типу. Складається вона з п'ятиметрової нижньої та одинадцятиметрової верхньої колод, закріплених з одного кінця двома закопаними стовпами; на протилежному кінці верхньої колоди встановлено дерев'яний гвинт. Обертаючи його, опускають верхню колоду і таким чином створюють нагніт на закладену в гніздо нижньої колоди масу. Для розміщення таких пристроїв, як правило, споруджували окрему будівлю.

Аналогічні пристрої використовували також і для

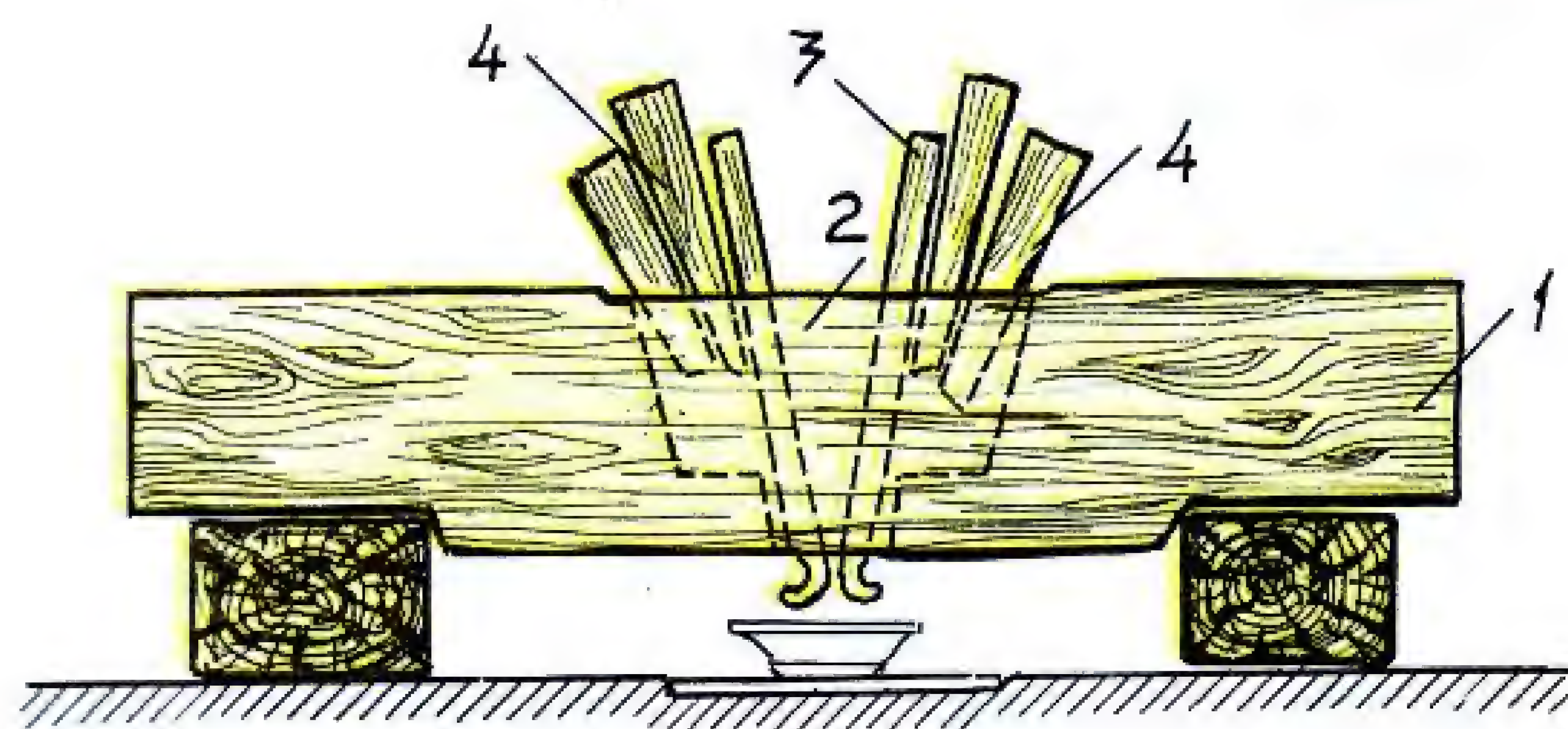

Рис. 1. Клинкова олійниця з вертикальним заклинуванням: 1 — колода; 2 — отвір; 3 — стиски; 4 — клинки.

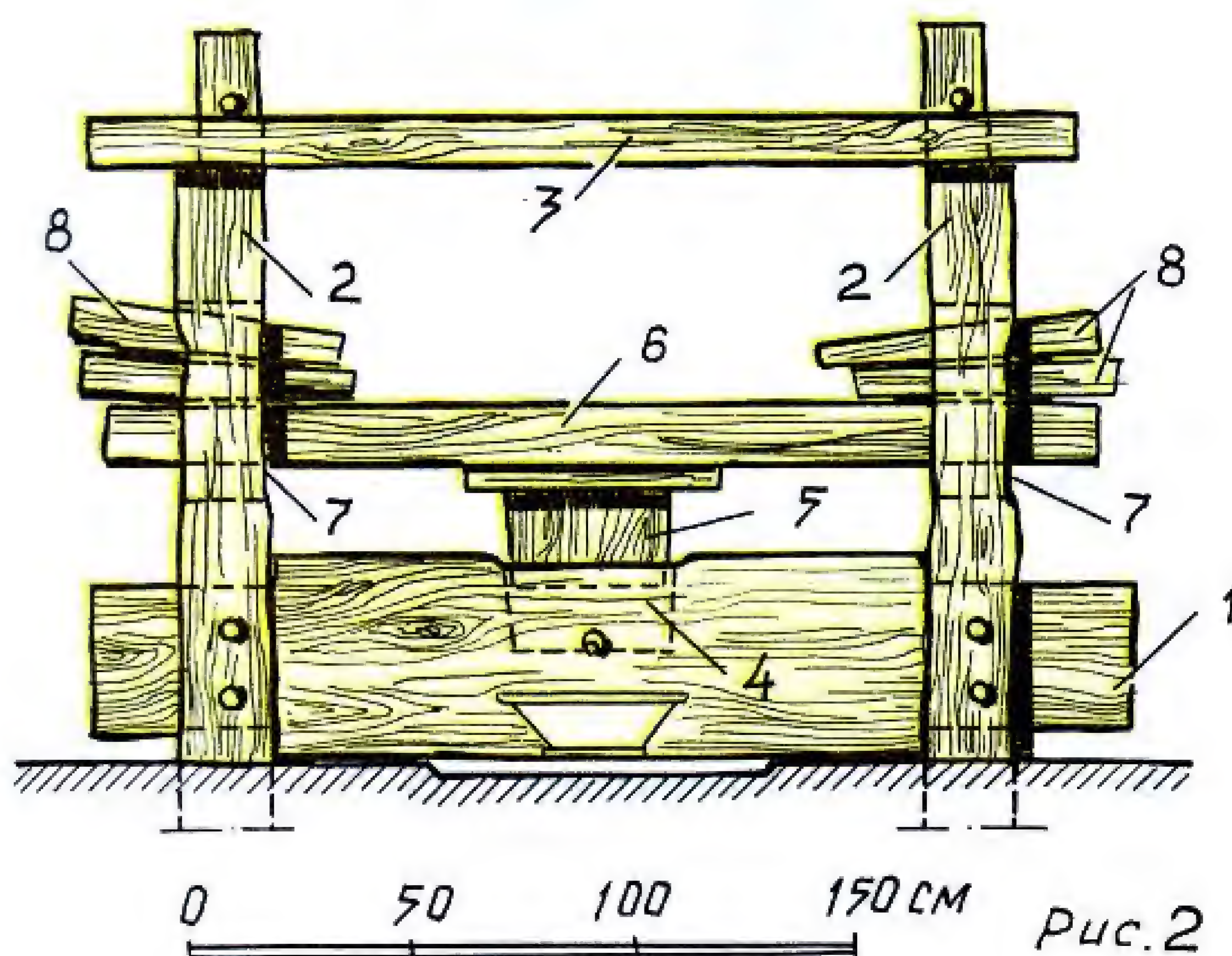
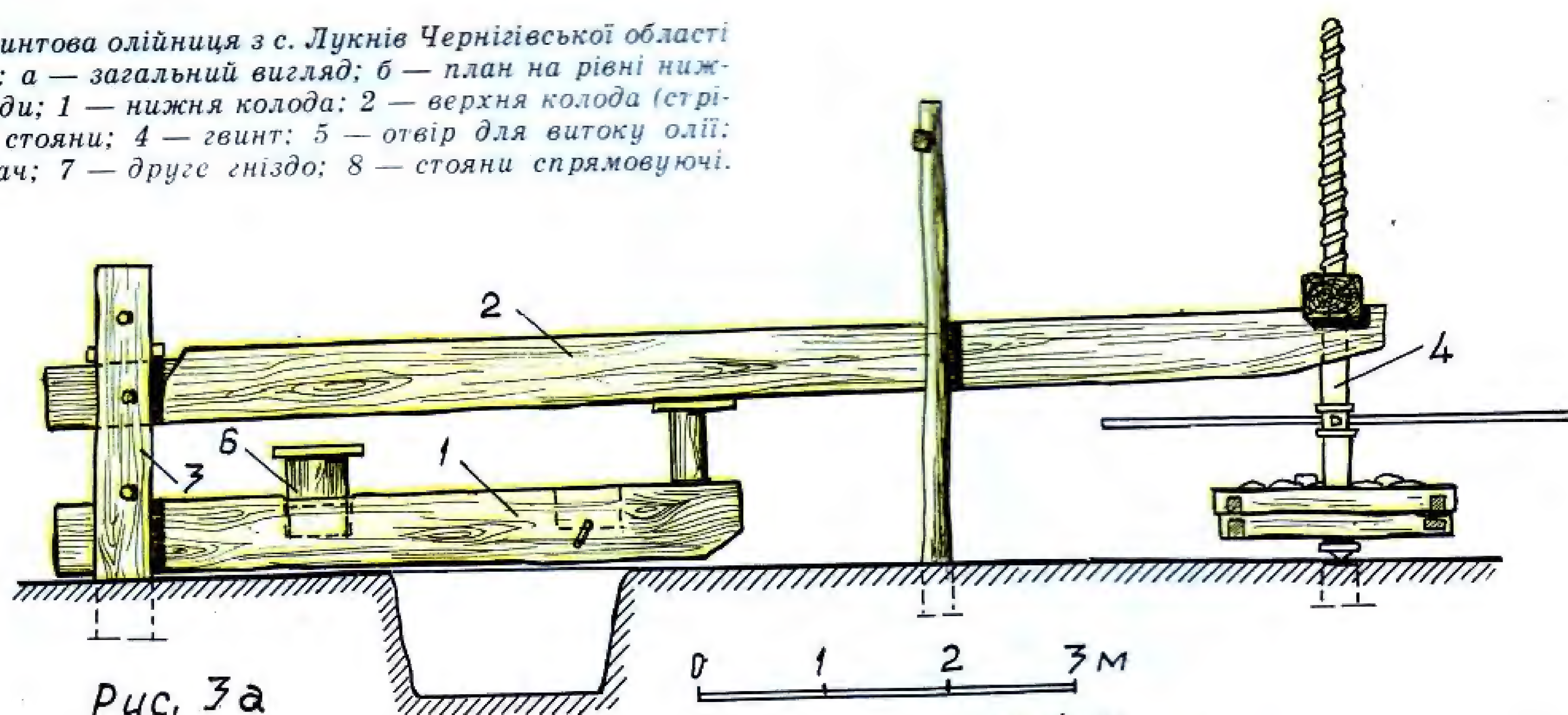
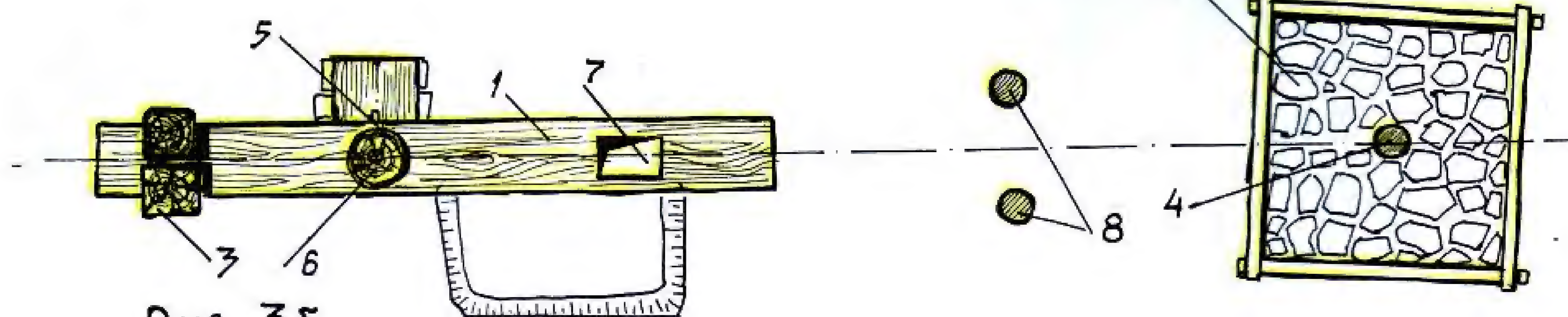

Рис. 2. Клинкова олійниця з горизонтальним заклинуванням: 1 — колода; 2 — стояни; 3 — скріп; 4 — гніздо; 5 — товкач; 6 — підбійка; 7 — продовбини; 8 — клинки.

Рис. 3. Гвинтова олійниця з с. Лукнів Чернігівської області (XIX ст.): а — загальний вигляд; б — план на рівні нижньої колоди; 1 — нижня колода: 2 — верхня колода (стріла); 3 — стояни; 4 — гвинт: 5 — отвір для витоку олії; 6 — товкач; 7 — друге гніздо; 8 — стояни спрямовуючі.

вичавлювання воску. Для цього розтоплену вощину заливали у полотняний мішок, клали у гніздо, і під тиском очищений віск витікав через отвір у посудину.

Отже, ознайомившись з народним досвідом і усвідомивши принципи дії традиційних олійниць, наші умільці мають змогу, використовуючи сучасні матеріали, сконструювати нескладний прес для виготовлення олії у домашніх умовах.

Л. Прибєга

Подрібнювач зерна

Гурток конструювання малогабаритної техніки працює при середній школі села Лютенські Будища, що на Полтавщині. Гуртківці вже виготовили ручну сівалку для висіву цукрових буряків, цибулі, редиски та іншої городини. Розробили також конструкцію мотофрези для міжрядного обробітку.

Нині ж зробили подрібнювач зерна, який конче потрібний чи не в кожному селянському господарстві.

Корпус виготовили з горизонтально встановленого диска колеса мотоколяски СЗД. Бункер для зерна взяли із списаної кукурудзосівалки; підшипниковий вузол — із гичкозбиральної машини БМ-6.

Перехідку та заслінку виготовили самостійно із 1,5-міліметрової, решето та била — із 3-міліметрової сталі (отвори у решеті діаметром 6 мм). Лійка, захисний кожух — бляшані.

Місцевий умілець В. І. Момот допоміг школярам зробити раму і маточину, до якої болтом М8 прикріплюються била. Щоб краще припасувати решето до корпуса, попередньо проточують обід, а сам корпус приварюють до рами і до нього — підшипниковий вузол разом із валом, шківом та маточиною.

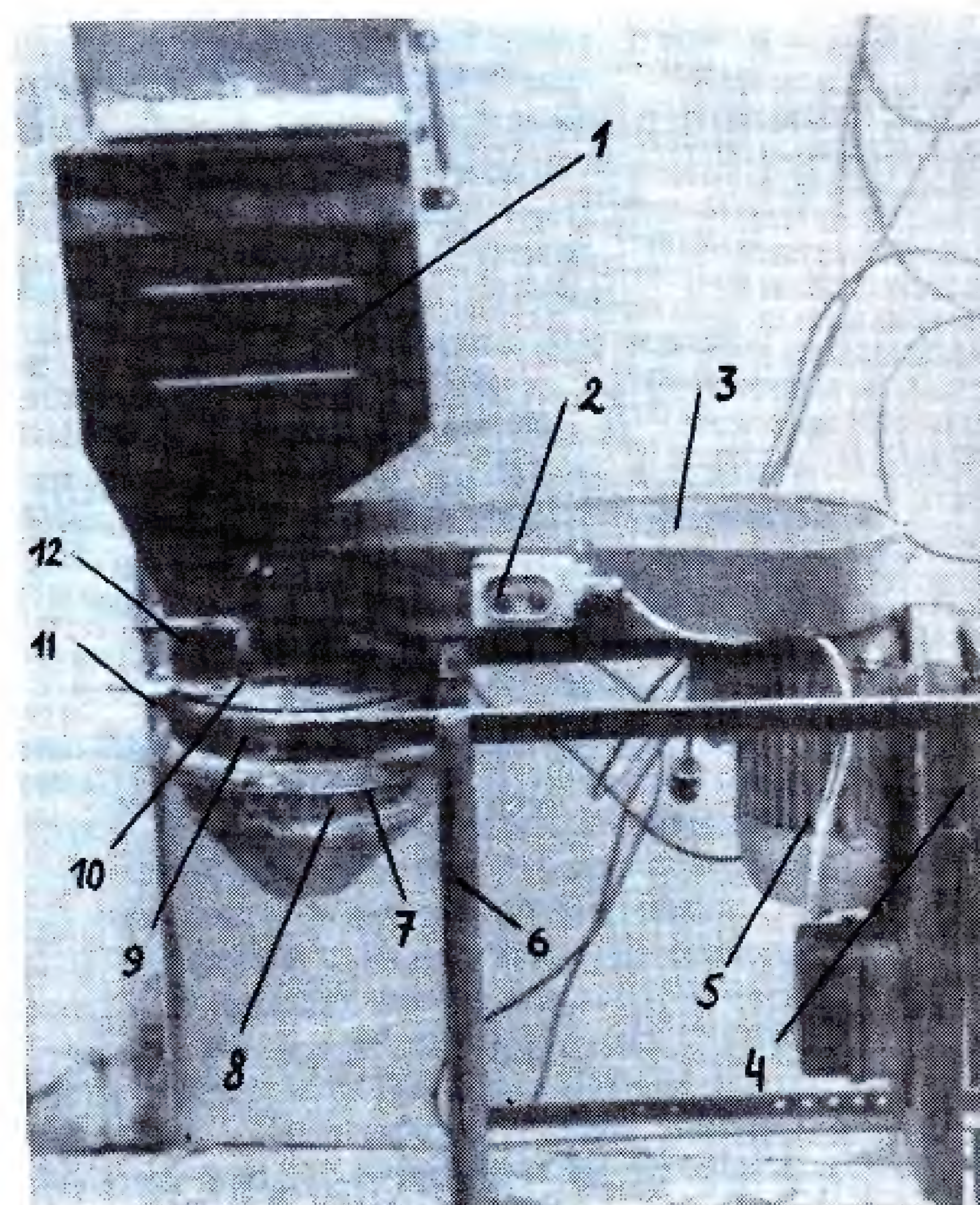
Далі ставлять решето і закривають внизу лійкою, а зверху на корпусі кріплять перехідку із заслінкою та бункер. На натяжному пристрої встановлюють електродвигун потужністю 1,1 кВт, надівають пас і закривають захисним кожухом.

Наш пристрій подрібнює зерно пшениці, ячменю, гороху, кукурудзи. Його продуктивність — відро за 2 хв 6 сек. Якістю односельці задоволені і завжди щиро дякують.

Живиться від мережі 220 В. Якщо немає однофазного електродвигуна, можна ставити трифазний. При цьому слід користуватися резисторами чи конденсатором.

На початку роботи заслінка має бути закрита. Засипаємо зерно, на лійку підвішуємо мішок. Вмикаємо двигун і як тільки він запрацює на повних обертах, відкриваємо заслінку. Час від часу досипаємо зерно в бункер. Перед тим, як зупинити двигун, слід закрити заслінку.

М. П. Мильченко,
керівник гуртка, Полтавська обл.

Подрібнювач зерна: *1 — бункер для зерна; 2 — пускова кнопка; 3 — захисний кожух; 4 — натяжний пристрій; 5 — електродвигун; 6 — рама; 7 — решето; 8 — лійка; 9 — корпус і диск колеса; 10 — підшипниковий вузол; 11 — заслінка; 12 — перехідка.*

Своїми руками

Нотатки агрометеоролога

Вінець літа

Серпень — одна із стародавніх назв останнього літнього місяця, що дійшла до наших часів і є цілком виправданою. Для хліборобів — це пора збирання щедрих дарів поля, підготовка до вирощування майбутнього врожаю озимих культур; для садівників — місяць збирання персиків, абрикосів, аличі, яблук та груш; для любителів природи — пора ягід і грибів. Жнивна пора і в городників: достигли помідори, огірки, капуста, перець, баклажани тощо, у степовій смузі розпочинається масове збирання баштанних культур, а в Криму достигають ранні сорти винограду. Майже скрізь готуються відлітати, а то й відлітають у далекі краї на зимівлю птахи.

Розподіл температури на території України в серпні має типовий літній характер: вона підвищується у напрямку з півночі на південь. Найвища середня місячна температура повітря — 20—23°С в південних, південно-східних, Харківській та Закарпатській областях, а на Південному березі Криму — навіть 24°С, на решті території — 17—19°С. Виняток становлять лише гірські райони Криму та Карпат, де середньомісячна температура повітря не перевищує 14—16°С. Аномально теплим у цілому на всій території України був серпень у 1890, 1929, 1938, 1939, 1946, 1963, 1972 роках, а аномально холодним — у 1899, 1915, 1926, 1976, 1980. При цьому найвища середня місячна температура повітря в серпні на території України у післявоєнний період була в 1946 р. і становила 22,1°, а найнижча — 16,6° в 1976 р. В урожайні роки (наприклад 1976, 1977, 1978) температура утримувалась в межах 16,6—17,9° тепла. Взагалі на початку серпня часто буває так тепло, як і в липні.

Висока температура повітря на Україні, як правило, встановлюється при антициклональному режимі погоди, що характеризується надходженням сухого континентального повітря з помірних широт або з Нижнього Поволжя і Середної Азії. Дуже високі температури (30°С і більше) бувають майже щороку. Найбільша тривалість безперервного періоду з такою температурою повітря як у липні, так і в серпні становить 50—80 год, зменшуючись з півдня на північ і північний захід до 10 год. Загальна тривалість цього періоду в днях за липень-серпень змінюється від 15 на заході і півночі республіки до 30 на півдні, на сході (Луганськ) досягає 37 днів. За багаторічними спостереженнями метеостанцій, абсолютний максимум температури повітря в більшості областей становить 38—40°С, а в Закарпатській, Одеській, Дніпропетровській, Луганській, Донецькій, Запорізькій областях та в степовому Криму ртутний стовпчик вдень інколи може сягати позначки 41—42°С.

Схематична карта розподілу температури повітря й опадів у серпні за багаторічними даними

Умовні позначення:

чисельник — абсолютний максимум температури повітря, С°;
знаменник — абсолютний мінімум температури повітря, С°;
цифра праворуч — середня багаторічна кількість опадів, мм.

І все-таки літо минає. Дедалі частіше нагадує про себе осінь: день коротшає, ніч стає довшою майже на півтори-дві години, ранками бувають тумани, на луки та поля спадають рясні роси. Першими провісниками осені є заморозки, які бувають на поверхні грунту в північній та східній частинах республіки і в горах. На півночі Житомирської, Луганської, місцями в Черкаській, Чернівецькій і Донецькій областях — близько 1—3° морозу, в горах Карпат — до мінус 4°С. На решті території найбільш низькі температури повітря бувають здебільшого в межах 0—3°, а на узбережжі Чорного й Азовського морів 5—9° тепла.

Серпень — звичайно сухіший за липень і червень, але опадів і в цьому місяці випадає ще досить багато. Розподіляються вони по території надто нерівномірно. Найбільша середня місячна кількість опадів відмічається в гірських районах Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської і Чернівецької областей — від 98 до 136 мм, найменше в Причорноморських степах та на Південному березі Криму — 25—28, на решті території — від 33 до 88 мм. Дощі у серпні часто супроводжуються грозами та градом, хоч і менше, ніж у липні. Вкрай несприятливим для сільського господарства погодним явищем у цьому місяці є суховії. Найбільше днів з суховіями — від 2 до 6 — буває в Дніпропетровській, Запорізькій, Миколаївській, Херсонській, Донецькій, Луганській, Харківській, Полтавській, Черкаській, Кіровоградській, Київській областях, у решті областей в середньому один день на місяць.

Погоду серпня та наступного періоду любителі природи визначають за народними прикметами: на Самсона (10 липня) дощ — до бабиного літа буде мокро (весь серпень); якщо на Лаврентія (23 серпня) погода тиха, вся осінь буде тиха, а зима без хуг; коли в цей день велика спека або рясні дощі, то подібна погода утримуватиметься всю осінь; якщо Мокрида (1 серпня) мокра, то й осінь мокра.

Отож серпень — вінець літа. Попереду осінь...

М. Ф. Цупенко,
начальник відділу агрометеорології гідрометеоцентру Держкомгідромету України

Цвіте лаванда

То прекрасне видовище — лавандове квітуче поле. Глянеш до горизонту й не знати — де небо, а де лаванда. Суцільна голубінь. Не кажучи про аромат. Та ще й на високогірних плантаціях Криму. На Україні саме там вирощують на промислові потреби цю ефіроолійну та лікарську культуру. Зокрема, в Алуштинському радгоспі-заводі, де для неї природою створені благодатні грунтово-кліматичні умови. Французькі та інші зарубіжні парфюмери високо оцінюють алуштинську лавандову олію, що відзначається особливо тонким ароматом і чудовим парфюмерним букетом.

Народногосподарське значення лаванди незаперечне. Передусім цінуються її духмяні речовини та ефірна олія. Остання має бактерицидні властивості, а її застосування в парфюмерних і косметичних виробах сприяє оздоровленню тіла людини та навколишнього середовища.

Лавандова олія широко використовується у виробництві одеколону, духмяних гігієнічних вод, різноманітних паст, екстрактів.

Крім ефірної олії, в побуті використовують висушені квітки лаванди для пересипання білизни, вовняних тканин, хутряного одягу та інших виробів з метою їх ароматизації і відлякування молі. Квіти й олію лаванди застосовують також при лікуванні різних хвороб.

Водночас лаванда є хорошим медоносом. З одного гектара її плантації бджоли збирають 1—1,5 ц ароматного й лікувального меду. За твердженнями болгарських і французьких дослідників, лаванда дає мед винятково аромату та смаку, який дуже цінується в медицині.

Лаванда звичайна — світлолюбна рослина, багаторічний напівчагарник. У природі росте на сухих високогірних схилах Альп. Високо так забралась, кажуть, тому, що «тікала» від бур'янів. Цілком можливо. Трапляються ще й не такі «витівки» представників рослинного світу. На що тільки не підеш, аби вижити.

Ця культура тривалий час може витримувати посуху, але вона не належить до ксерофітів, добре реагує на штучне зрошення. В умовах Криму її нормою є 450—600 мм річних опадів. При вдалому розподілі їх по сезонах забезпечується хороший і якісний урожай голубих суцвіть. Надлишок грунтової вологи прискорює ріст вегетативної маси, призводить до захворювання рослин, знижує їх зимостійкість.

Розмножується лаванда насінням і вегетативно. Першим способом простіше й дешевше. Саджанці, вирощені з насіння, мають більш розвинену стрижневу кореневу систему, кущі з них сильніші, довговічніші. Насіння треба заготовляти з чотири - і п'ятирічних плантацій, хороших сортів.

Можна розмножити лаванду поділом куща, який викопують (у дво- чи трирічному віці) і ділять. На одному кущі може бути 25—50 пагонів з корінцями. Їх висаджують на дорощування в розсадник у другій половині жовтня чи в березні. Глибина садіння 12—15 см, міжряддя — 65 см, відстань між рослинами в ряду — 15 см. А ще розмножують горизонтальними відсадками, тобто укоріненням окремих пагонів у безпосередній близькості від маточної рослини.

Наостанок про лікувальні властивості. У народі лавандову олію вживають як заспокійливий засіб при неврастенії, паралічі (всередину й зовнішньо), а також як болетамуюче. Олію з лаванди колоскової — при головних болях, нудоті, здутті живота. Олію для втирання, якщо немає заводської, можна приготувати так: на одну частину рослини беруть п'ять частин прованської чи соняшникової олії, настоюють протягом одного — двох місяців.

Фото **Ф. Лівинського**

Нев'янучий цвіт

У липні під палючим промінням сонця тьмяніють яскраві барви лучних, степових трав. Продовжують зухвало зеленіти і цвісти рослини, які мають загрубіле стебло, дрібненьке листя, сріблясті ворсинки, які запобігають інтенсивному випаровуванню вологи. Серед компанії найбільш витривалих до спеки і посухи рослин — і цмин пісковий. Густими віниками розкидані його невисокі, білувато-сизі, густо опушені стебла. Вони здаються засохлими. Тільки продовгуваті вузенькі листочки на дотик свіжі і прохолодні.

Кожна гілочка на стеблі закінчується китицею дрібненьких жовтих квіток. Їх пелюстки, правильно назвати їх листочками обгортки, ніби виконані з тонкої золотої фольги. Накладаючись одна на одну в кілька рядів (від трьох до семи), листочки утворюють мініатюрну шишечку. Торкнеш рукою суцвіття — і вони зашелестять, мов сухі. Як не припікає сонце, а цмин привільно почуває себе і на бідних на поживу піщаних грунтах. Навіть коли зрізати рослину цмину, вона не втратить своєї форми і кольору протягом кількох років. От і прозвали ще цю рослину безсмертником. Назва, вважають, запозичена у французів. Там цю траву називають «Иммортель», що означає «безсмертний». Оскільки в минулому столітті французька культура мала великий вплив у Росії і в аристократичних колах було престижно розмовляти мовою Вольтера і Жан-Жака Руссо, то й стали називати цмин безсмертником.

У народі ж рослині придумали багато поетичних назв: котячі лапки, живучка, сонячний цвіт, овечки польові, горянка жовта, богородська трава...

В давнину жмутки суцвіть, схожі на янтарні брошки, клали на зиму поміж подвійних вікон як прикрасу. Звідси ще одна назва — мороз-трава. Правда, в окремих місцях вважали, що цмин приносить чвари у дім, тому й назвали його сварником, сварливцем...

Знають цмин пісковий і як надійний лікувальний засіб. В його суцвіттях знайдені різноманітні органічні сполуки — флавони і флавонові глікозиди, стерини, ефірну олію, смоли, дубильні речовини, барвники, вітаміни. Ця рослина зацікавила знаменитого вченого І. П. Павлова. В його лабораторії дослідник М. К. Петрова з співробітниками з'ясувала жовчогінну дію цмину. Було встановлено, що відвари квітів посилюють секрецію жовчі у 2,5 раза.

Серед багатьох жовчогінних засобів рослинного походження цмин пісковий практично не має собі рівних і посідає чільне місце у фармакопеях багатьох країн. У хворих, які приймають препарати з цмину, поліпшується загальний стан, зникає нудота, тамується біль у ділянці печінки. Крім того, цей засіб посилює тонус жовчного міхура, збільшує жовчовиділення, стимулює секреторну діяльність шлунка і підшлункової залози. В народній медицині відвари квіток застосовують для лікування жовтухи, вигнання глистів. Для цього суцвіття рослини збирають у суху сонячну погоду під час повного цвітіння, сушать у затінку на горищі або під навісом, розстеливши сировину тонким шаром на папері або полотні.

Раніше з цмину добували яскраво-жовту фарбу і фарбували нею вовняну пряжу. А господині й досі перекладають вовняні речі жмутками безсмертної трави — міль боїться її запаху.

Цілющу грядку корисної трави можна мати і на своєму городі. Оскільки цмин не витримує затінення, під нього відводять постійно освітлену ділянку. Найкраще для цього підходять супіщані або ж легкосуглинкові чорноземи. При цьому грунт має бути старанно оброблений, розпушений. Через 5—6 тижнів від початку цвітіння, коли насіння в кошиках набирає буруватого відтінку, заготовляють насіння. Квітконоси зрізують, сушать їх у сухому закритому приміщенні. Треба бути уважним, бо насіння легко осипається, тому важливо постелити під суцвіття папір або полотнину. Приблизно через тиждень кошики повністю висохнуть. Тоді їх обмолочують і насіння очищають від домішок.

Висівають його у грунт навесні без спеціальної підготовки. Минулорічне насіння має найкращу схожість, вже через рік вона знижується на 30, а ще через рік — на 65%. На розпушеній ділянці роблять борозенки глибиною 1 см з міжряддями 45 см. У них і висівають дрібні сім'янки (тисяча штук їх важить лише 0,05 г). Щоб краще їх висівати, насіння можна перемішати з дрібним просіяним перегноєм у пропорції 1:2. Борозенки не загортають, однак грядку після сівби поливають водою з лійки. Через тиждень — два з'являються сходи. Кволі паростки повільно розвиваються ще протягом трьох — чотирьох тижнів, тому, щоб їх не заглушили бур'яни, посіви час від часу прополюють, зволожують грунт. Потім рослини прибавляють у рості, у перший рік утворюють лише прикореневу розетку. Цвітуть такі екземпляри, як правило, на другому році життя, хоч вже і першого літа можлива поява регенеративних пагонів. Такі квіти не заготовляють.

Взимку надземна частина відмирає, на кореневищі лишаються бруньки відновлення, які починають розвиватися ранньою весною. Початок польових робіт є сигналом для догляду за грядками. Відмерлі листки та пагони видаляють, розпушують міжряддя, при потребі проводять підживлення нітроамофоскою (30 г на квадратний метр). Варто зауважити, що в перший рік рослини не підживлюють.

На доглянутих ділянках цмин пісковий росте швидко, утворює розкішний кущ. Під час збирання «врожаю» кілька найбільш розвинутих рослин залишають на насіння. На одному місці ця трава може рости 4—5 років. Особливого догляду не вимагає. Важливо лише регулярно видаляти бур'яни, розпушувати міжряддя та поливати в суху погоду. Наступної весни весь цикл робіт повторюється.

Вирощені на присадибній ділянці або в саду рослини цмину піскового можна здавати на заготпункти споживчої кооперації або в аптеки. З їх суцвіть на підприємствах фармацевтичної промисловості випускається ряд ефективних жовчогінних препаратів, зокрема, фламін. У домашніх умовах, після відповідних консультацій з лікарями, можна використовувати як надійний жовчогінний засіб настій квітів цмину: в 300 мл води заварюють столову ложку висушених квіток як чай, настоюють протягом 2 годин, проціджують і п'ють у теплому вигляді по 2 столові ложки 3—4 рази на день за півгодини до їди або відвар 1 столової ложки квіток цмину на 1 склянку води 3 рази на день за півгодини до їди по півсклянки. Ця рослина також входить до складу жовчогінного чаю.

С. МАЦЮЦЬКИЙ

Одолень-трава

У кожної людини є своя, з дитинства вимріяна, квітка. У мене — водяна біла лілія або латаття, як називали її древні греки і звідки вона одержала свою наукову назву. За деякими джерелами, слов'яни називали цю рослину одолень-травою, яку породила сира земля з живою водою, тому-то вона має силу на нечисту силу, у воді і в полі. А ще наші предки називали водяну лілію русалчиним цвітом: в їх уяві білі квіти символізували холодну красу прекрасних русалок.

У червні-липні, коли річки, озера, ставки ваблять прохолодою, на дзеркальній тихій гладіні річок, заплав, озер, ставків розкриває пелюстки одна з найбільших, найсвітліших, найніжніших квіток наших водойм...

В народі латаття має чимало назв: лілея водяна, латаття водяне, мак водяний, лопух водяний, глечики білі, кубушка, улич білий, банька, балабатки, капелюш, бобряк тощо.

Латаття біле використовують у народній медицині. Настій з його пелюсток вживають проти безсоння, при гарячці, жовтусі, а відвар кореневища — при хворобах нирок та сечового міхура, для лікування гнійних ран. Кореневище містить ще не вивчений алкалоїд німфеїн, дубильні речовини, глюкозу, насіння — понад 45% крохмалю, дубильні речовини, жири. Його використовують як сурогат кави, а в Японії вживають навіть у їжу.

Естетичність білої лілії очевидна.

На жаль, цариця наших водойм стає рідкісною і записана в Червону книгу. А загубила її власна врода. Люди, не задумуючись, рвуть її без будь-якої надоби, лишають цілі снопи в човнах, завдаючи шкоди природі. Кожна зірвана квітка в'яне без води вже через кілька хвилин. «Горе-любителі» природи, намагаючись зірвати напіврозкритий бутон, нерідко виривають все кореневище, яке спливає на поверхню, загнивається і гине.

Кожна незірвана квітка водяної лілії зав'язує понад 800 зернин. Коли тріскається коробочка з насінням, зернини плавають на поверхні, і течія відносить їх далеко від рідних місць. Така життєва пристосованість цієї чудо-квітки. Не можна дати зникнути такому чудовому творінню природи. Потрібно не тільки зберегти його, але й відновити втрачений ареал.

Нині багато мешканців міст одержують земельні ділянки, де хочуть створити куточок живої природи: во-

Зробіть казку в саду

дойми, рокарії тощо. Найкраще виростити латаття з насінини. Без води насіння швидко втрачає схожість, тому свіжозібране насіння потрібно відразу висіяти у водойму. Ранньої весни насіння проросте. Спочатку виростає тільки підводне листя ніжнозеленого кольору, а до осені з'явиться листя, яке плаває на поверхні води. При хорошому догляді латаття зацвітає лише на другому-третьому році. Але час летить швидко, і ви побачите в своїй водоймі чарівну білу квітку.

Останнім часом виведено багато сортів садових форм водяних лілій, які використовують для декоративних басейнів і невеликих водойм у садах і парках. Найкраще підходять для України морозостійкі гібриди французького селекціонера Марліака: латаття Хромателла — з жовтими пелюстками до 12 см у діаметрі, Розеа — з ніжно-рожевими квітками до 20 см у діаметрі і латаття Пальхоріот — з дуже гарними квітками до 16 см у діаметрі — чотири чашолистки білі, а на їхньому фоні ефектно виділяються малинові пелюстки. Всі вони рясно цвітуть з травня до середини вересня.

На моїй присадибній ділянці у невеликій водоймі латаття виявилось невибагливим. За 5 років спостережень шкідників і хвороб я не помічав, біле латаття дає великий самосів. Сотні зрілих насінин розсіваю в ставках і річках. Щоб водойма приваблювала красою тривалий час, з ранньої весни біля неї зацвітають декоративні низькорослі тюльпани з групи Кауфмана, Фостера і Грейга. Потім цвіте брунера сибірська — голубим, флокс шиловидний — бузково-рожевим килимом, а неподалік невеликий гай із карликових ялинок. Пізніше красу водойми доповнюють лілії орлеанських гібридів, гладіолуси і восени — крокуси. Але все це само не росте, а чекає дбайливих рук.

Ф. В. Петращук,
м. Вінниця

Барвень

Барвиста рослина, яку бачите на цьому знімку, зробленому в Криму, належить до роду дроків, який налічує близько 100 видів. Оцей, що золотистими килимками облямовує узбіччя високогірних доріг Криму, належить до альпійських видів. Полюбляє сухі, сонячні схили, біля скель, кам'яних стінок. Словом, проситься в альпінарій вашого саду. Хоча не скрізь ростиме.

Більш поширені на Україні дроки германський, фарбувальний та інші. Перший з них — це чагарник висотою 25—60 см. Росте в соснових і мішаних лісах, нерідко в Карпатах, на Поліссі, в Лівобережному Лісостепу (Полтавська область). Медонос, лікарська рослина (сечогінний засіб). Його ще звуть колючим, тернистим, або зіновать.

Дрік фарбувальний, у народі — барвень, жовтило, крутильце, лускало, чистик, яновець. Цвіте в червні — липні у сухих лісах, на узліссі, по чагарниках майже на всій території України. Має ще й фарбувальні якості.

Дрік цікавий і як декоративна рослина, що квітує яскравими жовтими квітками, закріплює піски та схили.

П. Черех

Щоб неслися кури

На запитання С. Чепель («ДСГ» № 9 за 1991 р. та І. С. Хапас («ДСГ» № 11 за 1991 р.)

Щоб кури були дужими, не хворіли, добре неслися, а яйця мали міцну шкаралупу, до корму додавайте кісткове борошно. Дуже корисна також кропива. Вона містить вітаміни С та А (каротин), а також вітамін К, який має властивість поновлювати гемоглобін у крові та збільшувати кількість еритроцитів. Влітку можна давати свіжу кропиву, але її потрібно ошпарити окропом; в ній є синильна кислота, а в сухій немає. А ще дуже важливо, щоб у раціоні була й дрібна риба та інші рибні відходи, подрібнені на м'ясорубці. До риби можна додавати варену перемелену моркву. Крім того, потрібно давати камінчастий пісок, гашене вапно та подрібнену цеглу. Це будівельний матеріал для шкаралупи.

А ще раджу навесні подрібнювати та додавати в корм сережки вільхи, берези та тополі.

Про корисність рибного корму знаю з власного досвіду. Колись жили біля річки, тому риба була завжди і всі залишки віддавали курям. Несучість їх була майже стопроцентна. Курки квоктали добре. Бувало, що ми не хотіли садити курку на яйця, але вона не їла, не пила, а буквально лежала на гнізді. Зженеш її, то вона нашорошить пір'я, квокче і біжить на гніздо знову. Одного разу підсипали курці качині яйця. Минув строк і вилупилися каченята. Я взяла каченят у кошик, курку під руку і понесла весь виводок на річку. Випустила, малята від радості носилися по воді, пірнали, бризки летіли на всі боки. Бідолашна курка бігала у воді, кричала, кликала та дивувалася, що то за «діти» в неї такі. Але каченят не кидала.

Ще скажу із спостережень: індичка вивела виводок індичат весною на першу зелень. Усю зелень вона обминала, а молоденьку кропиву зіщипувала, а з нею і індичата.

Ті, що мають курей, мабуть бачили, що вони дзьобають підмурування — їм не вистачає вапна.

Читала, що температура у вулику під час льоту бджіл улітку така сама, як і при висиджуванні куркою курчат. Ті, хто має пасіку, можуть перевірити, поклавши до вулика декілька яєць. Яйця потрібно час від часу перевертати.

О. О. Гарбаренко,
Львів-12, вул. Волкова, 8, кв. 2

Де і яких кролів можна придбати

Вінницька обл. Немирівський р-н, колгосп «Маяк»; Гайсинський р-н, колгосп «Перемога»; Тульчинський р-н, міжколгоспне об'єднання з кролівництва — сірий велетень.

Івано-Франківська обл. Снятинський р-н, колгосп ім. Петровського — сірий велетень.

Кіровоградська обл. Добровеличківський р-н, звірорадгосп «Красная поляна» — сірий велетень, радянська шиншилла.

Крим. Червоногвардійський р-н, державна сільськогосподарська станція — біла новозеландська, радянська шиншилла, сріблястий, каліфорнійська, сірий велетень.

Одеська обл. Арцизький р-н,— сірий велетень, радянська шиншилла.

Полтавська обл. Чутівський р-н, звірорадгосп «Петровський» — сірий велетень, сріблястий, каліфорнійська, білий велетень, радянська шиншилла.

Домашня ферма

Японська перепілка

Японські перепели виведені в Японії близько 100 років тому, розводять їх і донині. За забарвленням оперення перепела нагадує своїх диких родичів. Голова, спина, крила і хвіст коричнево-сірі, дзьоб темний, лапи рожеві, очі темно-сірі. Дорослого самця можна відрізнити від самки за забарвленням передньої частини тіла. У самців голова і горло іржаво-коричневі, без крапочок. У самок передня частина тіла світліша, по грудці зверху розкидані дрібні чорні плямки. Японські перепілки починають нестися у віці 30—40 днів і за рік зносять їх до 300 і більше. Кожне яйце важить у середньому 11 г.

Перепелине м'ясо — визнаний делікатес, а яйця дуже корисні для здоров'я. Вони не містять холестерину. Навіть з часом, висихаючи, не псуються. Яйця перепелів корисні при діабеті, туберкульозі, недокрів'ї, хворобах нирок, допомагають нормалізувати тиск, сприяють виведенню радіонуклідів з організму людини.

Розводжу японських перепелів 6 років. Набув певного досвіду й хочу ним поділитися з читачами «ДСГ».

Домашніх японських перепелів можна утримувати і у звичайних міських квартирах: клітки з ними займають небагато місця. Для цих птахів придатні і саморобні клітки, виготовлені з металевого кутника, фанери або тесу і обтягнуті металевою сіткою. Металеві клітки гігієнічніші від комбінованих, їх легше чистити, мити. Розмір клітки залежить від кількості пташок. Для розведення перепелів їх тримають сім'єю (на самця 2—6 самок) у клітці 80×50×30 см. Самців замінюють через 3—4 міс використання — у 5—6-місячному віці.

Молодняк утримують групою у клітках більших розмірів. Скажімо, клітка для 30 молодих пташок повинна бути не менше 100×50×30 см. Підлогу роблять сітчастою (можна з листового оцинкованого заліза) з похилом до передньої стінки. У мене, наприклад, похил становить 5—7°, що полегшує скочування яєць у яйцезбірник, який я зробив з краю підлоги і обтягнув м'якою тканиною. Під підлогою поставив деко для посліду.

Клітки розміщують у кілька ярусів, поставивши їх одна на одну. Нижній ряд має бути на висоті 1 м від підлоги (так зручніше прибирати, збирати

яйця, а головне — утримувати птицю за оптимальної температури). До клітки можна поставити ящичок з сумішшю попелу і піску, де перепілки купатимуться.

Щоб мати від перепілок харчові яйця, їх можна утримувати окремо від самців, а якщо потрібні інкубаційні, то з настанням статевої зрілості птахів групують сім'ями і розсаджують по окремих клітках.

Самки домашніх перепелів повністю втратили інстинкт насиджування, тому виводять пташенят в інкубаторі. Інкубація яєць триває 17—18 діб за температури 37,5°С і вологості 60%. Якщо повітря дуже сухе, яйця потрібно періодично збризкувати водою.

Японські перепілки несуть яйця, придатні для інкубації, з 2- до 10-місячного віку, але найкраще відбирати їх від самок у віці 2—6 міс. Для інкубації потрібні найсвіжіші яйця. Якщо не запам'ятали дату знесення, покладіть їх у воду за кімнатної температури. Свіжі повноцінні яйця опустяться на дно. Зберігати їх бажано не більше 5—6 днів, а за температури 12—13°С — до 10 днів.

Яйця можна інкубувати у звичайних інкубаторах. Режим інкубації такий: до 12 днів температура 37,5°С, вологість 50—60%, потім — 37,2° і 55%, з 16-го дня температуру знижують до 37°С, а вологість до 48%. У період наклювування (на 17—18-й день) вологість краще збільшити, щоб підшкаралупова оболонка була не така щільна. Якщо дотримуватися цих умов, то вилуплювання триває 4—6 год.

Виводять пташенят і під настільною лампою потужністю 75 Вт з алюнієвим абажуром діаметром 42 см. Техніка інкубації під таким пристроєм проста. В емальований таз діаметром 46 см насипають лузгу зерна, суху деревну тирсу або торф'яну потерть, роблять заглиблення, подібне до гнізда, кладуть підстилку з теплоізолюючого матеріалу (вати, моху та ін.), а на неї укладають яйця. Над «гніздом» встановлюють алюмінієвий абажур, який можна піднімати і опускати за допомогою шнура. На яйця кладуть термометр для контролю за температурою. Перевертають яйця 4—8 разів на добу від країв до середини і навпаки. Температуру підтримують відповідно до режиму інкубації. Коли температура надто підвищується, яйця обприскують із пульверизатора холодною водою і піднімають абажур. Цей спосіб виведення пташенят доступний кожному аматору, але він потребує великої уваги.

Як тільки вилуплені перепелята обсохнуть, їх переносять до клітки з обігрівачем, який вмикають за 8—10 год до виведення пташенят. До годівниць насипають корм, напувалки наповнюють слабким, ледь рожевим розчином марганцівки. Температуру повітря в перший тиждень підтримують на рівні 33—35°С, у другий — 30—32, у третій — 25—26, а потім її поступово знижують до 20°С.

Тут хочу наголосити, що виймати і садити в ящики пташенят треба дуже швидко. По-перше, тому, що вони можуть розбігтися і розшукати їх буде практично неможливо, зважаючи на їхній «калібр» і неймовірну властивість проникати у найменші щілини. По-друге, через малу живу масу вони можуть легко охолонути. Тому тримати їх (під час виведення вони потребують температури навколишнього середовища 37°С) за нижчої температури, ніж в інкубаторі, понад 30 хв не можна. По-третє, перепелят після вилуплення відразу слід напоїти. Використовують воду кімнатної температури з невеликою кількістю марганцівки (до ледь рожевого забарвлення). Пташеня беруть за спину, пальцем натискують на голівку у напрямку до води. Після цього голівку відпускають, щоб воно проковтнуло рідину. Так повторюють кілька разів. Для напування перепелят протягом першого тижня вирощування краще застосовувати так звані вакуумні напувалки, оскільки в інших вони часто тонуть.

Перепелята інтенсивно ростуть і зовсім не переносять перебоїв у годівлі, особливо у перші два тижні життя.

Ще одне застереження. Коробка чи ящик для першого житла перепелят не повинні бути довгими. Якщо на одному боці коробки — лампочка, а на другому її немає, через що температура тут нижча хоча б на 5°, пташенята, пересунувшись з-під лампи на необігріваний бік, застуджуються і можуть загинути.

Дорослу птицю в домашніх умовах годують 3—4 рази на добу, молодняк значно частіше.

За правильної годівлі перепелята яєчного напрямку в 10-денному віці мають масу 20—25 г, у 20-денному — 55—60, у 30-денному — 75—85, у 45 днів — 85—95, у двомісячному віці — 110—120 г. Самочки м'ясного напрямку в 10 днів важать близько 40 г, у 30 — 135, у 60 днів — 200 г. Самці важать дещо менше.

До раціону дорослих птахів повинні входити зернові корми (пшоно, подрібнений ячмінь, пшенична крупа та ін.), білкові (сир, свіжа дрібно посічена риба), соковиті (морквяно-сухарна суміш, дрібно нарізані овочі — капуста, варена картопля), свіжа зелень і мінеральні корми. Перепелятам у перший тиждень згодовують зварені круто і подрібнені курячі або перепелині яйця, простоквашу, круто зварену пшоняну кашу, потім поступово їх переводять на раціон дорослих птахів.

Слід пам'ятати, що за нестачі кальцію у кормі пташка буквально «сідає» на ноги.

Найкорисніша і приємна вода температурою близько 10—15° тепла.

Клітки, у яких утримують перепелів, треба освітлювати електричними лампочками потужністю 25—40 Вт. Яскраве світло шкідливе.

Вирощуючи перепелів на м'ясо, в перші 3 тижні потрібно підтримувати цілодобове освітлення (25 лк), далі для самок переривчасте (5 лк): 1 год світла і 2 год темноти; для самців світловий день варто скоротити до 8 год за тієї ж (25 лк) освітленості. Для перепелів яєчного напрямку у перші два тижні встановлюють цілодобове освітлення, потім зменшують його тривалість на 2 год за тиждень і доводять до 17 год.

Освітлюючи синім світлом, можна брати пташку, вона не втече, оскільки синє світло для неї те саме, що ніч. Застосовують таке світло під час вакцинації, вибраковування. Цим уникають стресового стану, спаду продуктивності.

На перепелів дуже благодатно впливає блакитне і зелене світло.

Музика — відмінний антистресовий засіб. Благотворно впливає на птицю і електричне поле — збільшується стійкість до захворювань, особливо до зараження кишковою паличкою.

Цікаво і те, що температура тіла у перепелів вища, ніж у інших видів птахів, на 2°С, тобто близько 44°С. Тому вони не схильні до хвороб, властивих іншим пернатим.

Годівниці і напувалки ставлять зовні клітки, щоб під час купання у піску птахи не засмічували корм і воду. Навпроти годівниці і напувалки в бортику клітки роблять більші отвори для того, щоб птахи могли просунути через них голову і дотягтися до води й корму.

Японські перепілки добре несуться протягом 10—12 міс, після чого їх відгодовують і забивають на м'ясо.

Головний принцип утримання перепелів: чистота і свіжість — чисте повітря, свіжа вода і харч, чистий інвентар.

В. О. Яценко,
Київська обл.,
Києво-Святошинський р-н,
с. Горенка, вул. Мічуріна, 24

Коли не вистачає калію

На моєму лимоні листя спочатку починає біліти, а потім обпадає. Яка тут причина?

О. Панцевич,
Луганська обл., м. Лисичанськ

Одержані гербарні зразки цитрусових мають симптоми калійного голодування. Хвороба проявляється у вигляді некрозу листків, який при невеликому дефіциті калію захоплює тільки краї, а при сильному поширюється на весь листок.

Спочатку у хворих рослин незначно блякнуть листки, потім вподовж їх країв з'являється характерний некроз, який залежно від породи, сорту і умов вирощування цитрусових (температури, вологості, освітлення тощо) може мати різне забарвлення — світло-зелене, жовте, світло-сіре, сірувато-біле, сіре, світло-буре, буре і брунатне. Старі листки при гострому калійному голодуванні стають зморшкуватими і засихають. Окремі гілки, особливо верхівки пагонів, відмирають. За незначного дефіциту калію рослини нормально цвітуть, але дають дрібні плоди.

Заходи боротьби. Щорічно вносити сірчанокислий калій (20 г на 1 $м^2$) або попіл із трав'янистих рослин (80 г). Слід пам'ятати, що калійне голодування може посилитись при надмірному внесенні в грунт кальцію і магнію.

Чому хворіють квіти?

Маю два види квітів, які взагалі дуже гарно цвітуть, але у моїй квартирі квітувати не хочуть.

Одну із квіток у народі називають «вогником». Коли посадила, «вогник» почав гарно рости і в кімнаті, затим заквітував, та через певний час стали обсипатися бутони, пожовтіло листя, а деяке навіть почало скручуватися і обсипатися. Усі мої підживлення не допомогли.

Друга квітка — у народі її називають восковихою, як літературно, не знаю — росте в мене вже близько десяти років. Бачила в сусідів, як гарно цвіте, а в мене — жодного разу. Я ношусь з ними з кімнати до кімнати, але нічого не допомагає. Хто може порадити, щоб і мої квіти росли й квітували?

М. І. Коваль,
Київська обл., м. Бровари

Описані автором ознаки захворювання квіткових рослин (пожовтіння листків, обсипання пуп'янків, відсутність цвітіння) можуть виникнути внаслідок порушення режиму вирощування, а саме: живлення, температури, освітлення і вологості.

На гербарних зразках листків квітів, які автор називає вогником, виявлена мозаїчна хвороба, а на тих, котрі він називає восковихою, симптомів інфекційних захворювань не встановлено (однак не виключена наявність латентного носія інфекції).

Заходи боротьби. Конкретні заходи проти неінфекційних та інфекційних хвороб квітів рекомендувати не можна через те, що не відома ботанічна назва рослин і їхні біологічні особливості. Проте бажано провести заходи, які підвищують стійкість квітів до вірусу мозаїки та інших хвороб: періодичне (2—3 рази за вегетацію) внесення мікроелементів — заліза, бору, магнію і кобальту (кожного по 0,2%); профілактичні обприскування рослин 0,01%-ним розчином антибіотика іманіну (1 г на 10 л води) або знежиреним молоком, розведеним водою 1:10, через кожних 10 днів; підтримування оптимального світлового і температурного режимів; знищення дуже уражених рослин.

В. Ю. Калюжний,
канд. біол. наук,
доцент УСГА.

Скористайтеся і моїм рецептом

Я молода господиня і тільки-но починаю сімейне життя. А щоб гарно вести домашнє господарство, потрібно багато знати. У мене поки що таких знань немає, тому прошу читачів поділитися досвідом, як у домашніх умовах зберігати сало, щоб воно було довго свіжим і не жовтіло, як переробляти м'ясо для консервів і зберігати його.

Ганна Оніпко,
Луганська обл.

Беремо почищені і подрібнені часник, цибулю, мелений чорний, гіркий і духмяний перець, трохи солі й усе добре перемішуємо. Порізане сало на шматки довжиною 30 см і шириною 7—8 см натираємо підготовленою сумішшю. Тепер готуємо розсіл високої концентрації. Кип'ятимо воду з сіллю, охолоджуємо, заливаємо цим розсолом приготовлене сало і ставимо в темне прохолодне місце на 18—20 днів. Вийнявши сало із розсолу, даємо йому підсохнути 2—3 год і лише після цього починаємо його коптити.

Спробуйте, не пошкодуєте.

М. К. Ковтун,
м. Тернопіль,
вул. Київська, 1, кв. 57

Чи є ліки від такої хвороби?

На запитання **О. Г. І.**
(«ДСГ» № 1 за 1992 р.)

У матеріалі йшлося про те, що чоловік О. Г. І., ще молодих років, лікуючи нульову кислотність шлунку травами без нагляду лікарів, відчув зниження статевої потенції, яка швидко почала прогресувати.

На цю публікацію відгукнулися читачі нашого журналу й надіслали до редакції свої рецепти. Окремі із них ми вміщуємо в цьому номері.

Узяти 30—40 листків, 30—40 см однорічного пагона і 30—40 ягід китайського лимонника. Листя і пагін подрібнити. Все це залити високоякісною горілкою або спиртом (250 г) і настоювати 5—8 днів. Вживати 2—3 рази на день до їди по 5—10 крапель.

Китайський лимонник можна вживати і як тонізуючий засіб, він сприяє також нормалізації кислотності шлункового соку.

Ф. Ф. Писаренко,
Полтавська обл.

Як вивести бородавки

На запитання **А. А. Лунченко**
(«ДСГ», № 6, 1991 р.)

Очистити зубок часнику, трошки зрізати з одного боку й цим свіжим зрізом змастити бородавки. Цей зубок не викидати. Через деякий час (приблизно 2—3 год) зрізати з нього ще раз тоненьку смужку і знову змастити бородавки. Подібну процедуру повторювати кілька разів на день доти, поки не зійдуть бородавки.

Знаю із досвіду, що зійти повинні.

Л. Н. Пахота,
Запорізька обл.

Можна звести й так

Скибочку хліба пожувати й цією масою разів 3—4 змастити бородавки. Вони обов'язково зійдуть. Так я позбулася бородавок навіть на дійках у корови. Після доїння я змащувала їх пережованим хлібом і невдовзі дійки стали чистими.

Г. Ф. Мазурин,
258573, Черкаська обл.,
Шполянський р-н, с. Коротина

Якщо ви захворіли на грип

Покладіть до каструлі з водою 100—200 г козячого лою. Кип'ятіть 1,5—2 год на плиті, а самі у цей час займайтеся на кухні своїми справами, тільки не виварюйте білизну.

Повторюйте таку інгаляцію кілька разів на добу, підливаючи до каструлі воду, щоб не підгоряв лій.

Якщо хвороба прогресує, то процедуру треба робити протягом трьох діб з інтервалом 2 год. У цьому випадку лій повинен бути свіжим.

Л. Пелюшко,
Вінницька обл., Іллінецький р-н,
с. Кам'яногірка

Як зберегти врожай соняшника

За зиму збираю старі целофанові пакети, розрізую їх так, щоб вийшло ціле полотно. Потім нарізую смужки, але не до кінця (як бахрома), закріплюю на дроті і закручую торочки на кошик соняшника.

Роблю це тоді, коли надходить час достигання насіння, не раніше.

Целофан не викидаю, користуюся ним кілька сезонів.

В. А. Капитанюк,
Київська обл., м. Українка

* * *

Колись у моєї мами росли на городі квіти. І надзвичайно гарно пахнули. Росли кущиками, а потім випускали вгору два прутики. Мама їх називала карупелем. Чи правильно?

Г. С. Бачинська,
Івано-Франківська обл.

Чи можна в домашніх умовах виготовити шампанське, лікер, майонез, цукерки, ковбасу з кмином? Якщо можна, то як? Хто навчить?

І ще хотілося б прочитати на сторінках «ДСГ» розповіді майстринь, як із сухого листя і квітів скласти гарний букет? Як найкраще оформити страви до святкового столу?

Богдана Климків,
Львівська обл.

Протягом трьох років у нас росте лимон сорту Павлівський. Гарно квітує, але зав'язь увесь час обсипається. Напевно, ми неправильно доглядаємо за ним.

Тому дуже була б корисною для нас розповідь про технологію вирощування кімнатних лимонів.

Т. Крячко,
Кіровоградська обл.,
Кіровоградський р-н,
с. Шевченкове

Я і мої товариші хочемо побудувати невелику маслоробку, щоб збивати вершкове масло. Просимо читачів «ДСГ», які мають досвід у цій справі, навчити нас, як це зробити.

І ще. Безкоштовно можу вислати насіння ехінацеї пурпурової 1991 року. А восени буде насіння цьогорічне, то й ним можу поділитися.

Можливо, хтось із читачів знає рецепт приготування ліків із цієї рослини, розкажіть, будь ласка, на сторінках «ДСГ».

С. М. Конюх,
245079, Сумська обл.,
Кролевецький р-н, с. Воргол

У моєї доньки недокрів'я — не вистачає заліза. Нам порадили завести куріпок, у яйцях яких міститься багато заліза.

Справді, протягом минулого року дочка пила куріпчині яйця, від яких з'явилася пругкість тіла й більше не треба було робити спеціальні уколи.

Кажуть, що куріпчані яйця лікують ще й підшлункову залозу. Та, на жаль, купити ці яйця нині майже неможливо. Тому краще було б тримати куріпок вдома. Але як утримувати, чим годувати, якими їх купувати: маленькими чи дорослими? Чи хворіють вони?

На ці запитання хотілося б прочитати відповідь на сторінках «ДСГ».

Н. П. Підгаєцька,
м. Київ

В селі у нас є хата, але вона старої забудови (1963 р.). І хоч ми корінні кияни, та хотіли б оселитися у селі.

Отже, хату нашу зроблено з глини та соломи (саману). Правда, стіни обкладено плиткою. Хата дуже тісна, а ми хочемо її розширити (але не ламати!). Тому і звертаємося до спеціалістів і тих читачів, які мають досвід з будівництва хат із саману. Чи можна на основі старої хати збільшити її, зокрема, наприклад, добудувати другий поверх?

Сім'я **Товстоп'ят,**
Черкаська обл.

Коли і в який грунт висаджувати насіння ефіопського чаю Кракаде — так його називають місцеві мешканці? Чи можна його в умовах України вирощувати просто неба чи в спеціальних теплицях?

На будь-яких умовах куплю заварку цього чаю і його насіння.

Л. І. Масель,
Вінницька обл., Хмільницький р-н.

У моєму дачному садку понад 7 років ростуть дві сливи. Кожної весни дуже гарно цвітуть, але урожаю практично немає (іноді на дереві буває дві, три сливи). Сливи солодкі, сусіди кажуть, що угорка.

Грунт у садку піщаний. Вношу під сливи органічні й мінеральні добрива восени і весною, своєчасно поливаю. Можливо, хтось із читачів-садівників порадить, що мені робити, аби сливи гарно родили.

М. Осипчук,
м. Київ

З великим проханням звертаюсь до всіх читачів журналу, може, хтось багатий на сушений перстач білий і в змозі поділитись зі мною. Ця рослина мені дуже потрібна для лікування, тому прошу вислати за будь-яку плату. А може й на обмін — у своїй колекції маю деякі лікарські рослини: гісоп, софору японську, мелісу, коріандр, кмин, ромашку, великий набір хризантем і жоржин.

О. В. Фейло,
Тернопільська обл.,
Гусятинський р-н,
м. Копичинці, вул. Сичинського, 12

Я прищепив два кімнатних лимони. Першого року один виріс на 20, а інший — на 30 см. На цьому їхній ріст припинився. Не сохнуть і не ростуть. Що з моїми лимонами, не знаю.

Буду вдячний тим, хто порадить, що робити.

В. Петелько,
м. Львів

Придбали двоє коней, дещо із збруї самі змайстрували, а ось дуги не можемо ніде купити й зробити не вміємо.

Добродії майстри, навчіть, як і з якого дерева самому виготовити дугу.

В. П. Лук'янчиков,
Миколаївська обл., м. Вознесенськ,
пров. Радянський, 34

Зібрала головки нагідок і захотіла висушити. Здається, сушила правильно, а коли взимку подивилася, то в кожній квітці був товстий зелений черв'як.

Усі квіти довелося викинути. Можливо, нагідки, перед тим як сушити, потрібно чимось побризкати, бо, певно, черв'яки були в них ще до того, як я рвала їх?

Буду вдячна читачам журналу, які відгукнуться на мій лист.

В. Куртова,
Запорізька обл., м. Бердянськ, 8,
вул. Орджонікідзе, 93, кв. 147

Придбали в селі стару глинобитну хату. Мокріють стіни й перестінки від підлоги на висоту півметра.

Що нам робити? Пораду читачів «ДСГ» сприймемо з великою вдячністю.

Л. Строменко,
Запорізька обл., м. Енергодар,
вул. Комсомольська, 59, кв. 67

Ми молода сім'я. Розводимо фреток, але не знаємо, як з них чинбарити шкурки.

Будемо щиро вдячні читачам журналу за пораду.

М. В. Бішко,
Львівська обл.

Разом із землею завезли на дачну ділянку очерет й ось уже кілька років не можемо з цим лихом справитися.

Як позбутися на нашому городі цієї рослини?

О. Гавриленко,
Харківська обл., м. Красноград,
вул. Жовтнева, 44, кв. 55

Як знищити білу мушку, що впала на вазонні квіти?

Е. Є. Халупа,
Тернопільська обл.,
Підгаєцький р-н, с. Завалів

Щиро дякуватиму тим, хто навчить мене в домашніх умовах коптити чорнослив і порадить, які потрібні для цього пристрої.

М. В. Бурдейна,
Кіровоградська обл., м. Ульянівка,
вул. Котовського, 8

Бажаю мати білу й чисту білизну, але прати хочу без порошків і мила, тобто без хімії. Чула, що колись наші пращури прали лугами і виварювали у жлутках.

Прошу читачів «ДСГ» навчити молоду господиню, як це робити.

Наталка Сивокінь,
Одеська обл.

В «ДСГ» № 11 за 1989 р. надруковано про те, як правильно чинбарити шкури. Я добре вивчив усі поради, і, здається, непогано в мене ця справа виходить. Але зробити хромову шкіру не можу. Тож дуже прошу розповісти на сторінках «ДСГ», як треба чинбарити шкури, щоб вийшов хром, як видаляти волосяний покрив і як потім пофарбувати вироблену шкіру у потрібний колір.

М. Серветник,
Кіровоградська обл.

Дуже буду вдячний читачам «ДСГ», котрі навчать мене, як доглядати цуценят (кокер-спаніель) у перші дні їхнього життя.

О. Боровик,
Львівська обл.

Моїй доньці 14 років. Навіть від однієї суниці в неї починається алергія. А відомо, яка ж то корисна ягода для людини.

Чи є якісь народні методи лікування алергії? Чекаю поради від читачів «ДСГ».

О. Савченко,
Херсонська обл.

Хотів би сам зробити барило, бо на півдні під час жнив воно у полі дуже потрібне. Але не знаю, із якого дерева треба його майструвати і які інструменти для цього необхідні.

Будь ласка, майстри, поділіться своїм умінням на сторінках «ДСГ».

Ю. Гернаденко,
Миколаївська обл., Жовтневий р-н, с. Михайло-Ларине

Вирощую елеутерокок. Чула, що у цього дерева тільки коріння придатне для виготовлення ліків, але коли його викопувати і як із нього готувати ліки, не знаю.

Буду вдячна читачам журналу, котрі на сторінках «ДСГ» поділяться цими знаннями.

Т. Домінюк,
Житомирська обл., Любарський р-н, с. Стрижівка

Чув, що вже і в нас, на Україні, зокрема на Волині, вирощують південноамериканську рослину стевію, яку начебто можна використовувати для лікування діабету — вона замінює цукор. Дуже хотілося б прочитати на сторінках «ДСГ» розповідь про цю рослину.

А. Шуляк,
Вінницька обл., Калинівський р-н, с. Радівка

Дуже прошу читачів журналу допомогти мені своїми порадами, як у кімнатних умовах вирощувати кавове дерево.

Л. Кобелева,
Харківська обл., Лозівський р-н, селище Орлівка

У «ДСГ» № 9 за 1991 рік С. Ченель із Луганщини цікавиться, що треба робити, аби квочка висиджувала каченят.

Я це роблю так. Спочатку кладу під квочку качині яйця, а через тиждень — і курячі. Таким чином, квочка висиджує і каченят, і курчат. Відразу каченят від квочки забираю, а курчат залишаю, і вона водить їх.

Оскільки здоров'я (я — інвалід з дитинства) не дозволяє мені бувати в магазинах, де продають насіння огірків чи помідорів, буду вдячна тим людям, які поділяться зі мною будь-яким насінням овочевих.

І взагалі, дуже хотіла б листуватися з людьми, які займаються овочівництвом, а також з тими, хто має практику із догляду курей, гусей чи качок.

О. І. Попкова,
Черкаська обл., Драбівський р-н, смт Шрамківка, вул. Коцюбинського, 47

Як консервувати молоду картоплю?

М. Павличенко,
м. Київ

Мене дуже цікавить приготування сировини для чаю. Скажімо, чай грузинський, цейлонський, індійський та ін. Готують, мабуть, із зеленого листя, а ось колір має темно-коричневий. Очевидно, чайний лист проходить якусь спеціальну обробку.

А ми, аматори, тільки висушуємо сировину і на тому вся наша «технологія» перед уживанням і закінчується. Скажімо, для чаю я використовую листя малини, суниць, чорної смородини, квіти шипшини, глоду, листя з квітами м'яти, меліси, чебрецю та ін. Чай із цих рослин приємний і колір непоганий, а от чомусь віддає сіном, а у фабричному такого присмаку немає.

Дуже хотів би прочитати на сторінках «ДСГ», як позбутися цього присмаку.

А. Б. Грижа,
м. Запоріжжя

Чи правда, що пастернак не можна вживати людям із захворюванням крові? Чи можна користуватися аплікатозою тим, хто хворий на цукровий діабет?

В. Крамній,
м. Запоріжжя

Мене зацікавила рослина ківі. Хотіла б її вирощувати, але не знаю як — саджанцями, розсадою чи із насіння. Яку найнижчу й найвищу температуру витримує, росте надворі чи в кімнаті?

Досвідчені садівники, будь ласка, поділіться досвідом.

В. Боховський,
м. Черкаси

Понад рік тому прочитав у газетах про людину, котра створила дуже просту й продуктивну сівалку. До серійного виробництва бюрократи від науки чомусь її не допустили. І вона так і залишилася в одному екземплярі.

Можливо, хтось із читачів знає адресу цього винахідника, напишіть, будь ласка, мені, я поїду до нього й собі виготовлю таку сівалку.

М. Бреславський,
Івано-Франківська обл. Калуський р-н, с. Кропивниця, вул. Лесі Українки, 90

Чув, що в Китаї дуже поширене біологічне паливо. Нібито його можна використовувати і для звичайних селянських печей.

Якщо хтось із читачів «ДСГ» знає, що це за паливо і як ним користуватися, будь ласка, поділіться своїм досвідом на сторінках нашого журналу.

В. С. Цицьора,
Волинська обл.

Тримаємо овець. Стрижемо їх уже не перший рік. Раніше вовну продавали господарству, а тепер я навчилася плести, але гарну нитку із вовни робити не вмію. Буду дякувати тим читачам «ДСГ», котрі навчать мене цього.

Т. К. МАКУРИНА,
Миколаївська обл., Братський р-н, с. Мостове

Про передплату-93

Шановні наші передплатники, читачі! Починаючи розмову про передплатну кампанію на наступний рік, ми ненароком опиняємось в незручному становищі перед вами. Адже невизначеність щодо різних аспектів цієї справи і сьогодні (ці рядки пишуться на початку червня) не дозволяє нам сказати щось конкретне й чітке.

Зростаючі ціни й шалена інфляція не дають можливості завчасно і твердо визначитись у ціні «ДСГ» на наступний рік. Одне лиш відомо нам з вами, що ціни зростатимуть на все, в тому числі на друковані видання.

Оголосивши цього року допередплату на «Дім, сад, город» і довівши його ціну до 7 крб. 20 коп. за номер, ми втратили багатьох передплатників. Принаймні, половини, бо у червні наше видання передплатили лише близько 107 тис. чоловік. А ще в квітні було понад 220 тис. Звичайно, багатьох «відбили» самі зв'язківці своєю неповоротністю та пасивністю, але й підвищена ціна, мабуть, чимало кого «відсіяла» з наших колишніх передплатників.

На жаль, і ті 7 крб. 20 коп. нас сьогодні не виручають. Судіть самі. Ось калькуляція собівартості одного примірника «ДСГ». Затрати на папір становлять 2 крб. 10 коп., друкарські — 2 крб. 20 коп., відрахування зв'язківцям — 2 крб. 52 коп., оплата праці — 1 крб. 20 коп., відрахування податковій інспекції — 65 коп., орендна плата за приміщення, електроенергію, водопостачання та інше — 60 коп., гонорар — 10 коп. Всього 9 крб. 37 коп. Це підрахунки на травень ц. р.

Отже, виходить, що на кожному випущеному у світ журналі нині маємо 2 крб. 17 коп. збитку. Аналогічна картина з нашими додатками, які в період свого становлення взагалі є збитковими. Словом, ринкові реалії скоректували наші плани на гірше.

Звісно, в дев'яносто третьому ця арифметика нас теж не порадує. Щоб вижити, треба значно підвищити ціну журналів. А на скільки — самі не знаємо. Будемо знову калькулювати, виходячи з нового стрибка цін. Але як угадати майбутню інфляцію? Сьогодні орієнтовно передбачаємо ціну «ДСГ» — 12—15 крб. за номер. Але ще і ще раз будемо рахувати. Чи не тому саме наступну передплату передбачається провести в два етапи: на перше і друге півріччя.

Зважуйте, рахуйте, визначайтесь, дорогі друзі. Знаємо, що й вам усім нелегко живеться. Але будемо сподіватись на краще. Продовжимо розмову в наступному номері.

Редколегія

Пропоную

...садивний матеріал тюльпанів і гладіолусів перспективних сортів.

Г. І. Гомонова,
349318, Луганська обл., м. Красний Луч, а/с 252

...насіння високоврожайних помідорів салатно-консервного призначення — 30 сортів, стійких до хвороб огірків — 20 сортів.

Л. В. Погоріла,
322633, м. Дніпродзержинськ, а/с 1013

...садивний матеріал гофрованих гладіолусів і тюльпанів нових сортів.

О. Ст. Біличук,
264920, Волинська обл.,
м. Нововолинськ,
вул. Нововолинська, 51, корп. 2, кв. 13

Товариство «Імпульс» пропонує набір хворобостійких сортів огірків японської селекції (Нацу Фусинарі, Яміхото, Мікадо, Сороксари). Для одержання насіння вкладайте конверт із своєю адресою та квитанцію переказу на 5 крб.

А. Н. Бережний,
310121, м. Харків, а/с 10227

...садивний матеріал гладіолусів вітчизняної та зарубіжної селекції 1985—1991 років. Подробиці при листуванні, вкладайте підписаний конверт.

А. В. Чулюк,
287020, Вінницька обл., м. Козятин,
вул. Мічуріна, 2, кв. 5

...за колективними замовленнями садивний матеріал вишні повстистої темного кольору.

Н. С. Єрмоленко,
251630, Чернігівська обл., м. Сосниця,
вул. 40 років Жовтня, 29

...комплексно-стійкі сорти (50) винограду різних періодів достигання. Ціна за домовленістю.

Г. Г. Лисенко,
348009, м. Луганськ, 9, вул. Алчевська, 16

...саджанці вишні повстистої, смородини чорної Юннат і Черкащанка, винограду Ізабелла рожева, клематисів великоквіткових, гладіолусів.

В. В. Ганжа,
258660, Черкаська обл.,
смт Лисянка, пров. Шевченка, 9

...як у домашніх умовах із звичайної ДВП за допомогою фарб виготовити привабливу на вигляд плитку для оформлення приміщень, зробити гарну підвісну стелю. Додаються фотографії. Вартість замовлення 50 крб.

Музика Василь Григорович,
264560, Волинська обл.,
смт Любешів, вул. Брестська, 9, кв. 6

...саджанці лимонника китайського. Для довідок надсилайте конверт.

Марія Антонівна Власенко,
252023, м. Київ, 23, а/с 514

...просту технологію чинбарювання і фарбування хутра, хрому із застосуванням хімічних та народних способів (150 крб.); установку для одержання живої води і методику лікування багатьох хвороб, вирощування рослин (50 крб.).

250000, м. Чернігів, а/с 1339

...насіння рідкісних квіткових рослин: целозії гребінчастої (велика пурпурово-червона квітка); безсмертника; скабіози різного кольору; волошок; мігелли; клеоми; чоловічого серця; розтопші плямистої (15 шт.).

А також 70 сортів високодекоративних айстр, посівної жоржини, віоли, собачки, рицини (5 насінин).

Овочеві рослини: фенхель, крест-салат, гірчиця листкова, фізаліс мексіканський, суничний та декоративний.

Насіння висилаємо післяплатою. Ціна 1 пакета незалежно від сорту та виду — 3 крб., включаючи поштові витрати. В пакеті від 40 до 60 насінин. Мінімальна сума замовлення — 15 крб.

А. А. Дьяченко.
329060, Миколаївська обл.,
м. Баштанка, вул. Свердлова, 6

...найпростішу технологію та рецепти виготовлення солодкої вати. Вартість комплекта — 112 крб.

В. С. Чипілян,
312750, Харківська обл., смт Шевченкове,
вул. 40 років Перемоги, 48

...великоквіткові айстри п'яти сортів — темно-червоні, рожеві, фіолетові, білі, голубі.

Л. К. Варварова,
324096, м. Кривий Ріг,
вул. Кропивницького, 81, кв. 6

...насіння сорго; соусних кабачків; столових і кормових гарбузів; патисонів; цибулі; часнику; буряків; помідорів; огірків; моркви; капусти; перцю; баклажанів.

О. П. Грицай,
329045, Миколаївська обл.,
Новобузький р-н, с. Розанівка

...насіння кактусів більше 100 видів.

Г. С. Власенко,
286022, м. Вінниця, 22, а/с 2801

Хочу придбати

...кроленят породи віденський блакитний.

О. Б. Букинчук,
280001, м. Хмельницький, вул. Заводська, 58

...різні сорти гіацинтів, нарцисів, крокусів.

І. М. Парфанюк,
318814, Харківська обл.,
Балаклійський р-н, с. Бригадирівка

...у травників Придніпров'я лікувальну траву астрагала шерстистоквіткового.

А. Д. Лобушин,
292210, Львівська обл.,
м. Червоноград, вул. Клюсівська, 6/17

...пухових кролів.

Т. І. Оксенюк,
264810, Волинська обл.,
смт Маневичі, вул. Спортивна, 40-а

...садивний матеріал апельсина, ананаса, голчастих та великоголових айстр, різних троянд, жоржин, гвоздик, клематисів, хризантем, бальзаміну.

В. А. Шевченко,
322833, Дніпропетровська обл., Широківський р-н,
с. Олександрівка, вул. Гагаріна, 48

...фенхель звичайний (плоди), алтей лікарський (коріння), ромашку аптечну (квітки), солодку голу (коріння), вахту трилисту (листя), аїр болотний (кореневище), кмин звичайний (плоди); женьшень, золотий корінь, левзею, лимонник, термопсис, елеутерокок.

В. І. Сапунова,
323212, Харківська обл., Сахновщанський р-н,
р/п 20 років Жовтня

...південноамериканську шиншиллу.

А. С. Михайлик,
345506, м. Донецьк, Петровський р-н,
сел. Вугледар, вул. Трифонова, 24-13

...лікарську рослину амі зубну.

Б. В. Музика,
264920, Волинська обл., м. Нововолинськ,
вул. Шахтарська, 13/35

Смачно і красиво

Багато є хороших рецептів консервування овочів та фруктів, і у кожної господині свій. От і я маю рецепти, розроблені за своїм смаком. Деякими із них хочу поділитися з читачами журналу.

Перш за все я вирощую такі сорти помідорів, щоб шкірочка на них під час стерилізації не тріскалася: Де-Барао, Гібрид 2, Перцеподібні, Дубок та інші. Для більшої гарантії кожний помідор проколюю голкою.

Смакові якості консервованих овочів значною мірою залежать від прянощів. Наприклад, консервуючи помідори, я віддаю перевагу селері: кладу в банку 3—4 гілочки. Крім того, додаю кріп, листок чорної смородини, зелень і корінь петрушки, 2—3 зубчики часнику, частинку гіркого червоного перцю, солодкий перець. Маринад готую так: на 1 л води 50 г солі, 80 г цукру, 50 г оцту, лаврових листків 1—2 шт., чорного гіркого та запашного перцю горошком 5—6 шт, гвоздики 4—5 шт. Все, крім оцту, кип'ячу. Закладені в стерильні банки помідори заливаю окропом два рази, витримую щоразу по 3—5 хв і третій раз заливаю киплячим маринадом. Оцет вливаю у маринад перед тим, як залити ним банку. А можна одразу залити маринад і стерилізувати літрову банку 8—10 хв.

Маринуючи огірки, беру такі самі прянощі, однак перевагу віддаю кропу і додаю ще невеличкий корінчик хрону. Маринад готую так: на 1 л води 50 г солі, 50 г цукру і 90—100 г оцту. Заливаю банки маринадом, як у попередньому рецепті, або стерилізую 8—10 хв.

Крім того, прагну свою консервацію ще й гарно оздобити. Для цього вирощую овочі різного забарвлення, з яких вирізую прикраси. Це перець всіх кольорів, кабачки білі, жовті, золотисті, чорні та патисони.

Коли консервую червоні помідори, прикраси роблю з білого кабачка або патисона. Це можуть бути різні квіти, голуби, лебеді, зайчики тощо. Задуману картинку малюю голкою на поверхні кабачка, а потім вирізую ножем. Серцевинку квітів роблю із моркви, скріплюю стеблинкою кропу. Листочки вирізую із зеленого кабачка або вставляю гілочку пряної зелені. Вирізану картинку вставляю в стерильну банку, щільно заповнюю помідорами і заливаю маринадом. Якщо бажаєте гарно оформити банку, пофантазуйте, запасайтесь терпінням і матимете велике задоволення.

М. М. Герасимова,
м. Київ

Секрети кухні тітки Насті

Абрикоси сушені

На запитання **Н. К. Духновської** («ДСГ» № 1, 1991 р.)

Абрикоси розрізати на половинки й видалити кісточки. Половинки покласти у підкислену лимонною кислотою воду, потім дати обсохнути. Приготувати цукровий сироп (на 1 кг цукру 1 л води) і проварити в ньому абрикоси 5—10 хв. Зняти посудину з плити й залишити на добу. Потім дістати абрикоси й дати стекти рідині. Досушити на сонці або у сушарці спочатку при температурі + 50°, потім + 65° і наприкінці при 60°.

Абрикоси в'ялені

Половинки покласти в посудину і засипати цукром. Залишити на ніч. Потім проварити десь з хвилину і відкинути на сито або решето доти, поки не стече сік. Розкласти на деко і сушити у духовці на слабкому вогні (дверцята ледь не зачинені). Абрикоси матимуть жовтий колір, як урюк. Зберігати їх слід у звичайних банках під кришками.

Як зробити дріжджі з хмелю?

На запитання **Н. І. Кринкалюка** («ДСГ» № 5, 1991 р.)

Склянку хмелю залити двома склянками теплої води, відстоювати чотири години. Процідити крізь марлю і охолодити до теплоти парного молока. Покласти у цей відвар 2 столові ложки цукру і підмішати борошна стільки, щоб одержати тісто, як густа сметана. Вимісивши, тепліше укрити й залишити до наступного ранку у теплому місці.

Бабка з ревеню

Обчищені й помиті стебла ревеню нарізати невеликими шматочками й посипати половиною потрібної норми цукру. З черствої булки зняти шкоринку й нарізати шматочками до 1 см завтовшки, занурити у суміш яєць, молока, цукру, меленої кориці (якщо є). Потім викласти у змащений маслом сотейник шарами вперемiж з підготовленим ревенем. Верхній шар з булки полити залишком яєчно-молочної суміші, посипати

сухарями, збризнути розтопленим вершковим маслом і запікати у духовці протягом 30—40 хв. Бабку подавати на стіл із сметаною або киселем із ревеню.

На 500 г стебел ревеню — 500 г черствої булки, по одній склянці цукру й молока, 1 яйце, 2 ст. ложки вершкового масла, 4 ст. ложки мелених сухарів, сіль, кориця.

Для поливання — 2 склянки киселю або 1/2 склянки сметани.

А. В. Слотина,
Сумська обл., м. Конотоп

Український борщ

На запитання І. Зіненко («ДСГ» № 1, 1992 р.)

Якщо хочете, щоб ваш борщ був смачний, завжди майте буряковий квас.

Я роблю це так. Ріжу цукровий буряк, кладу його до банки літрів на 5 і додаю ще один-два буряки квасні, але не вінегретні.

У бульйон з м'ясом кладу порізаний дрібними смужками кислий буряк, а також моркву, усе це вариться 30 хв, потім додаю картоплю, капусту, засмачую.

Коли картопля звариться, заливаю томатний сік і склянку бурякового квасу. Заправляю старим здором, затовченим з часником. Ну, і, звичайно, велику роль для смаку відіграють приправи.

Кладу ложку аджики (а там солодкий і гіркий перець, помідори, спеції, яблука). Моєму борщу додає смаку і сушена селера, кріп зелений, а взимку — сушений.

Ось вам і сучасний смачний український борщ.

А. І. Андрійченко,
Полтавська обл., м. Лубни, вул. Радянська, 35, кв. 45

Компот із цуккіні

Середньої стиглості кабачок розрізую надвоє. Знімаю шкірку і вибираю внутрішню насіннєву масу. Затим ріжу скибочками уздовж і складаю до трилітрової банки по стінках, а всередину кладу аличу (можна також — кислі сорти яблук, агрусу, червоної смородини) і заливаю окропом. Тримаю 10 хв, а вже вдруге заливаю окропом з цукром, як компот, і закатую кришкою.

Звичайно, банку і кришку стерилізую.

Сусіди кажуть, що дуже смачно.

А. Горбань,
м. Старокостянтинів

Мариновані патисони

Патисони (краще невеликі плоди) — 10 шт., оцет 5%-ний — 3—4 ст. ложки, цукор — 1 ст. ложка, цибуля — 1 шт., часник — 1 зубок, чорний перець — 2—3 шт., гвоздика — 2—3 шт., лавровий лист — 1 шт., зелень кропу, петрушки, селери, естрагону, хрону — 15—20 г.

Вимиті плоди бланширують 3—5 хв, потім охолоджують у воді. Кладуть у літрову банку і додають туди цибулю, часник, перець, лавровий лист, зелень.

Окремо кип'ятять маринадну заливку: на 1 л води беруть 2 ст. ложки солі і 1 ст. ложку цукру, 3—4 ст. ложки оцту. Гарячим маринадом заливають банки з патисонами, накривають їх кришками і стерилізують у киплячій воді 6—8 хв.

Перець, фарширований овочами

Моркву, петрушку, селеру, капусту нарізати соломкою, спасерувати з томатом-пастою на олії, посипати сіллю, перцем, тертим часником. Потім фарширований перець скласти у невисоку каструлю або в гусятницю начинкою догори, залити підливкою з томатного соусу й сметани і тушкувати до готовності.

Тюльпани з помідорів

6—8 однакових за розмірами помідорів, 150—160 г сиру або бринзи, 3—4 зубки часнику, 1 шт. солодкого перцю.

Плоди помідорів помити, надрізати хрест-навхрест, вийняти м'якуш. Сир натерти на дрібній тертці і змішати з дрібно порізаним часником і перцем. Цим фаршем начинити помідори. Подати до столу на кучерявих листках салату. Страва не тільки смачна, а й дуже красива.

Салат з цвітної капусти

Цвітна капуста — невелика головка, солоний огірок — 1 шт., цибуля — 1 шт., майонез — 1/2 склянки, зелень кропу й петрушки.

Цвітну капусту розділити на качанчики і промити. Капусту і солоний огірок натерти на тертці з великими отворами, змішати з дрібно посіченою цибулею, порізаною зеленню кропу та петрушки, посолити і заправити майонезом. Подаючи на стіл, готовий салат викласти на листки качанного салату, прикрасити редискою, зеленим горошком, солодким перцем або кружальцями помідорів.

Суп із спаржі

1 л води, 250 г спаржі, 1 склянка молока, 2 ст. ложки борошна, 1 жовток, 1 ст. ложка вершкового масла, 1 чайна ложка солі, цукор до смаку.

Спаржу злегка проварюють у невеликій кількості підсоленої води, вливають киплячу воду, розмішують борошно у молоці та додають тонкою цівкою у суп, заправляють цукром, вершковим маслом, жовтком. Замість спаржі можна використовувати скорцонеру або вівсяний корінь, пастернак, селеру з додаванням свіжої зелені.

А. Капітульська

Ще один рецепт томатної пасти

Для переробки помідорів слід вибирати плоди будь-якого сорту, величини і форми — важливо, щоб вони були спілими і свіжими.

Розрізую помідори навпіл і кладу їх в емальований посуд зрізом донизу. Варю порціями, зливаю на сито, щоб збіг сік, а густу перетерту масу перекладаю в іншу каструлю. Потім обережно зливаю на сито, чекаю доки знову стече сік і маса стане ще густішою. Виливаю її в посуд і варю на водяній бані (ставлю каструлю в миску з киплячою водою) до потрібної густоти. Гарячою розфасовую в стерилізовані банки і закриваю залізними кришками.

Сік використовую для консервування цілих помідорів, салатного перцю або ж додаю сіль, спеції, доводжу до кипіння і закриваю в банки. Такий напій приємно випити взимку.

З. Левченко,
м. Зеленодольськ,
Дніпропетровської обл.

Томатні соуси

З протертих томатів готують гострий томатний соус, а з непротертих (у вигляді шматочків м'якоті без шкірочки) — кубанський соус.

Підготовлену томатну масу уварюють в каструлі наполовину. Хвилин за десять до кінця додають цукор, сіль і прянощі (перець, корицю, гвоздику та ін.).

Гарячий томатний соус розливають в банки, закривають і стерилізують в киплячій воді: півлітрові — 30—40 хв, літрові — 50—60 хв.

Для приготування 1 кг гострого томатного соусу потрібно 2,3—2,5 кг помідорів, 150 г цукру, 20—25 г солі, зубок часнику, 7—8 мл оцтової есенції, 5 зернят чорного та запашного перцю, 20 шт. гвоздики, 1,5—2 г кориці та дрібку мускатного горіха.

Місяць, зорі і врожай

Наш календар

У № 2 журналу «Дім, сад, город» і газеті «Зелений календар» (№ 1) за цей рік вміщено біодинамічний календар «Місяць, зорі і врожай», який відрізняється від інших подібних календарів.

Редакція «ДСГ» ще раніше помітила цю різницю в календарях, надрукованих у деяких обласних, міських, районних газетах, центральних українських і російських виданнях, готуючись до публікації свого календаря. Основа цієї розбіжності — різні дати проходження Місяцем знаків Зодіака. Ось чому «ДСГ» вирішила не передруковувати календар з літературних джерел, а звернутися до науки. Ми попросили працівника головної астрономічної обсерваторії Академії Наук України М. С. Дементьєва підготувати таблицю проходження Місяцем знаків Зодіака в 1992 році для широт України. Цей науковець, керуючись спеціальною методикою астрономічних підрахунків і «Картами зоряного неба», які затверджені головною астрономічною обсерваторією Академії Наук СРСР (1973 р.), на комп'ютері встановив з точністю до хвилини дати перебування Місяця в сузір'ях знаків Зодіака. Одержані результати М. С. Дементьєв проконтролював (звірив) з таблицями Астрономічного щорічника на 1992 рік, розробленого Інститутом теоретичної астрономії Академії Наук СРСР (1991 р.) і випущеного видавництвом «Наука». Ці таблиці М. С. Дементьєв приносив у редакцію. Їм «ДСГ» вірить більше, ніж усім таблицям, що друкують і передруковують інші видання.

Знаючи ж із вітчизняних і зарубіжних джерел, як впливає Місяць на ту чи іншу рослину, знаходячись у певному знаці Зодіака, неважко було підготувати і оригінальну таблицю, яка й подана в «ДСГ» та «Зеленому календарі».

Коротко покажемо, так би мовити, методику підготовки календаря (за якою, до речі, ви можете розробити свій власний календар) на прикладі одного місяця — серпня цього року.

Який же знак Зодіака і коли впливає на рослину? Почнемо з першого запитання.

Овен позитивно впливає на все, що швидко росте і без переробки потрапляє на обідній стіл; Тілець і Лев — на дерева і кущі; Близнюки — на суниці і виткі рослини; Рак — на баштанні, помідори, а також культури, сильний ріст яких у висоту не бажаний; Діва — на декоративні рослини; Терези — на квіти; Скорпіон — на помідори, цибулю, баштанні, лікарські рослини; Стрілець — на рослини, які повинні рости у висоту; Козеріг — практично на всі культури; Риби — на все, що повинно бути соковитим, ягоди, редиску, зелень. Під Водолієм не рекомендується нічого сіяти й садити. Деякі астрологи несприятливим вважають також знак Лева.

Крім того, на думку астрологів, у дні появи нового Місяця краще нічого не садити, при повному можна садити все, при ростучому Місяці сіють і садять все, що росте над землею, а при убуваючому — сіють і садять бульби, буряки, цибулю, часник та інші рослини, від яких людина бере для свого вжитку ту частину, що росте під землею.

Таким чином, знаючи, як на рослину впливає перебування Місяця на небосхилі, можна перейти до другого запитання — коли це відбувається?

За розробленою М. С. Дементьєвим таблицею, у серпні Місяць входитиме у сузір'я — знаки Зодіака — в такій послідовності (поряд з датами в дужках зазначено години і хвилини): Діва — 2(4.43), Терези — 5(7.20), Скорпіон — 6(19.11), Стрілець — 8(23.59), Козеріг — 11(19.11), Водолій — 12(18.44), Риби — 15(11.02), Овен — 19(7.36), Тілець — 21(6.36), Близнюки — 23(20.24), Рак — 25(17.52), Лев — 27(4.45), Діва — 29(14.42).

Оскільки Місяць у певний знак входить не тільки вранці, а й пізно увечері чи вночі, коли на городі не працюють, то у календар вносимо не обов'язково день входження Місяця у знак Зодіака, а найближчу дату виконання роботи. Наприклад, у сузір'я Стрільця Місяць входить 8 серпня о 23 годині 59 хвилин, у зв'язку з чим до календаря робіт вносимо не 8, а 9, 10 і 11 серпня, адже Місяць виходить з цього знака 11 серпня о 19 годині 11 хвилин.

На основі цих даних складено таблицю, в якій перша колонка — дата, друга — знак Зодіака, третя — перелік робіт, які можна виконувати

Календар робіт на серпень

Число	Знак Зодіака	Роботи
1	Лев	Від сівби і садіння рослин краще утриматися. Прополюють грядки, збирають врожай овочів, фруктів, консервують помідори та огірки.
2-4	Діва	Збирають овочі й фрукти, салати, консервують.
5-6	Терези	Висаджують квіти, збирають врожай помідорів, підживлюють рослини.
7-8	Скорпіон	Висаджують суниці, сіянці цибулі, закінчують окулірування троянд, яблунь, обрізують вишні.
9-11	Стрілець	Сіють кріп, висаджують квіти, які повинні рости вгору, збирають насіння овочевих і лікарських рослин, підживлюють слабкорослі рослини городніх культур.
12	Козеріг	Можна висаджувати і сіяти практично всі рослини. Підгортають цибулю-порей.
13-14	Водолій	Нічого не садять і не сіють. Проводять підготовчі роботи для осіннього садіння дерев, збирають овочі й фрукти для вжитку.
15-18	Риби	Сіють редиску, кріп, салати для осіннього вжитку, збирають огірки, помідори для консервування і засолювання.
19-20	Овен	Сіють все, що швидко росте і ще восени може потрапити на стіл, викопують часник, збирають листя петрушки, селери, меліси, м'яти та інших рослин для висушування
21-23	Тілець	Збирають кабачки, цуккіні для тривалого зберігання. Вирізують старі, поламані і хворі рослини в кущах малини, смородини, порічок, агрусу.
24-25	Близнюки	Збирають овочі і фрукти для консервування і засолювання. Можна сіяти культури, значний ріст яких вгору не бажаний. Підживлюють овочі і квіти, поливають дерева, але не пізніше як за три тижні до збирання врожаю на зберігання.
26	Рак	Висаджують спаржу, любисток, м'яту. Підживлюють і поливають овочі, багаторічні рослини.
27-28	Лев	Сіяти й садити не рекомендується. Збирають квасолю, насіння квітів і овочів.
29-31	Діва	Збирають яблука, груші, сливи, ягоди обліпихи, зривають зелені помідори і укладають їх у ящики для дозрівання.

під цим знаком. Перші дві колонки заповнюємо за даними астрономів. Третя — це вже наша справа, визначаємо, які роботи треба виконати. Коротко нагадаємо про них.

Серпень — місяць, коли ми в основному збираємо плоди своєї діяльності в саду й на городі: яблука, груші, сливи, огірки, помідори, перець, капусту, моркву, іншу садову й городню продукцію. На початку місяця ще висаджують суниці, сіють скорцонеру, редиску, шпинат, кріп для одержання врожаю у вересні. У розсадник або парник садять скоростиглі сорти качанного салату, у парник — розсаду цвітної, у грунт — листкової і китайської капусти. Серпень є найкращим строком для розмноження білих лілій, садіння інших квітів.

Після закінчення збиральних робіт обрізують вишні, підживлюють слаборослі рослини цвітної капусти, моркви, цикорію аміачною селітрою.

Тепер можна заповнювати й третю колонку. Розпочнемо з сівби і садіння. Передусім поставимо прочерки проти 1, 13—14 і 27—28 чисел, коли Місяць проходить знаки Лева і Водолія, які несприятливі для цих робіт. Крім того, астрологи не рекомендують сіяти й садити рослини в день появи нового Місяця. А він з'явиться о 5 годині 43 хвилини 28 серпня. Ця дата вже нами викреслена, вона збіглася із несприятливим (заборонним) знаком Лева. А як бути, коли, скажімо, дата появи нового Місяця збігається із сприятливим знаком. Так, новий Місяць з'явиться 26 вересня, під знаком Діви, який сприяє розвитку декоративних рослин. В такому разі, якщо немає іншого виходу, появу нового Місяця не беруть до уваги, а орієнтуються на знак Зодіака.

Покажемо на прикладі суниці, як визначається дата висіву певної рослини.

Цій рослині сприяють Близнюки, але ж Місяць увійде в цей знак увечері 23 серпня. А суниці краще б посадити на початку місяця, бо строки минають. Можна це зробити під знаком Козерога, який сприяє практично всім культурам, а саме увечері 11 числа. Можна також посадити увечері або вдень 7—8 серпня під знаком Скорпіона, який стимулює розвиток лікарських рослин, бо всім відомо, що суниці — це не тільки харчовий продукт, а й ліки.

Так само визначаємо дати виконання інших робіт, які подано в таблиці (кожний городник може їх доповнити).

Отже, ми описали методику складання місячного календаря. Тепер ви самі можете зробити висновок, який з календарів правильний. Ми ж запевняємо — наш відповідає умовам України.

Водночас хочемо сказати, що маючи будь-який календар необхідно підходити до його використання творчо. Наприклад, агроном з Латвії Яніс Иргенсонс, який вже 17 років складає свій посівний календар, підкреслює, що немає якогось одного чудодійного «місячного календаря», слід вивчати місцеві традиції, прикмети, природні умови і — головне — старанно обробляти землю, доглядати за рослинами. Все це й забезпечить успіх, високий урожай.

У номері:

Щомісячний виробничо-практичний журнал
№ 7, липень, 1992 р.

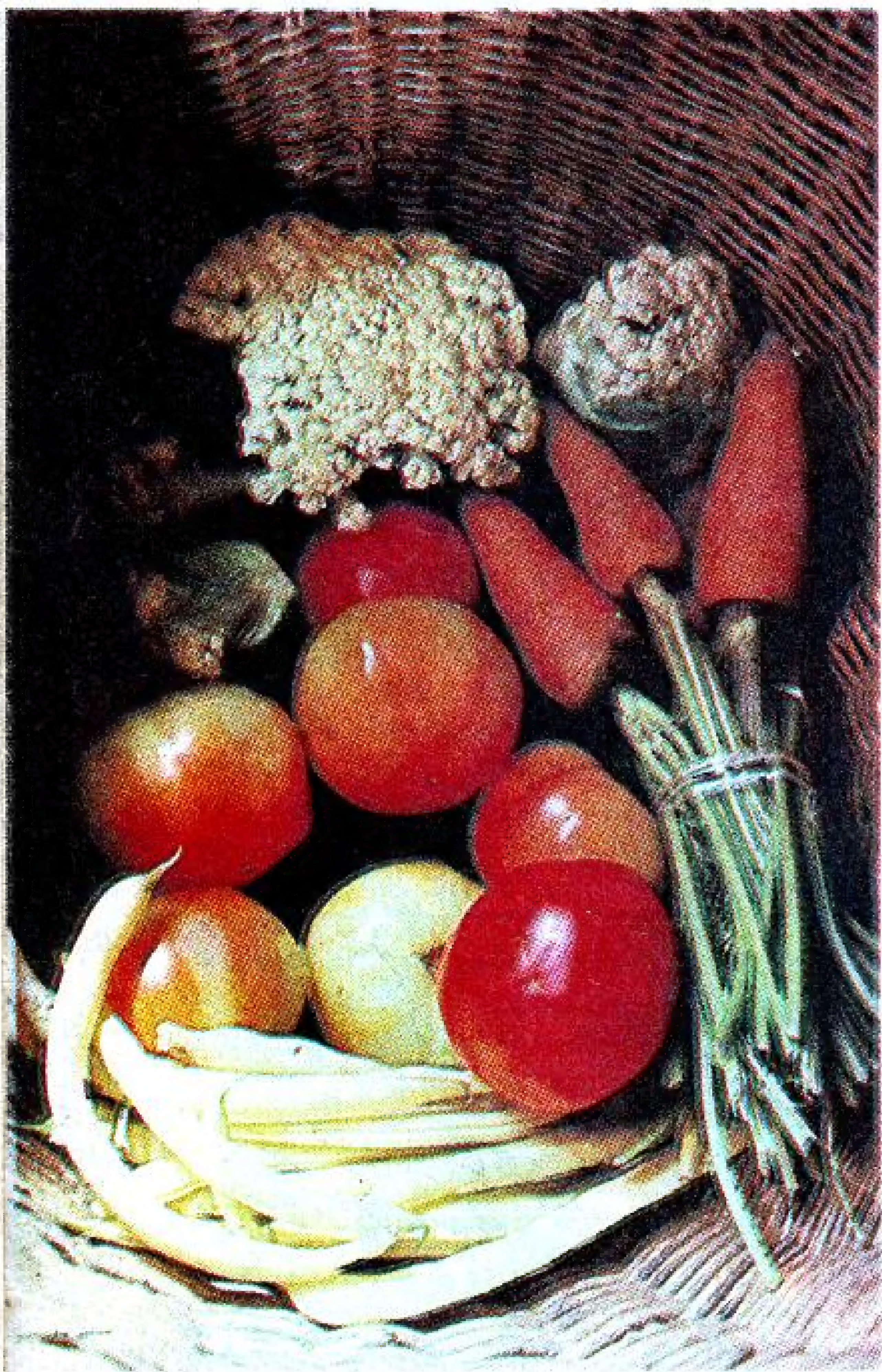
Видається з 1989 р.
Київ, видавництво «Нива»

Здано до набору 15.05.92. Підписано до друку 25.06.92.
Формат $60\times84^{1}/_{8}$. Папір офсетний № 1. Офсетний друк.
3,72 умовн. друк. арк., 16,74 умовн. фарб.-відб., 7,5 обл.-вид. арк.
Тираж 119 505 прим. Зам. 0118207. Ціна 7 крб. 20 коп.

Адреса редакції: 252054, Київ-54, вул. Павлівська, 11-г, тел. 216-05-40.
Відділ листів і реклами — 216-40-25.
Журнальний комплекс видавництва «Преса України»,
252146, Київ-146, вул. Героїв космосу, 6.

Індекс 74142
7 крб. 20 коп.

Слово до передплатника

З-поміж розмаїття видань, народжених демократичними перетвореннями в країні, журнал «Дім, сад, город», можна сказати, силою обставин виходить на передові позиції за читабельністю. Значить, потрібний людям за нинішніх скрутних умов своїми порадами, агрономічною «просвітою». Журнал і надалі намагатиметься бути добрим порадником і помічником кожному господареві. Тим паче, що таких можливостей тепер у нього стало більше. Розширюється коло дописувачів, з кожним роком поглиблюється обмін народним досвідом, помножується завдяки нашому виданню невичерпна скарбниця українського селянина, домашнього майстра тощо. А ще ж додатки!

Переорієнтовано певною мірою, сказати б, одомашнено журнал «Сільське будівництво», відтепер «Наш дім». У ньому, крім архітектурних проектів, друкуватимуться різноманітні, життєво необхідні поради забудовникам, дачникам, домогосподаркам, початкуючим майстрам села і міста. Започатковані цього року додатки «Пасіка» і «Рибалка» говорять самі за себе. Бджільництво і рибалка — це традиційні заняття українського народу. Нові журнали покликані допомогти йому в цьому.

Хотілося б, аби не обминав читача наш четвертий додаток, газета «Зелений календар». Бо тільки в ній друкуватимуться оперативні поради до сезонних робіт у саду й на городі. Тож

Передплачуйте, читайте!

«Дім, сад, город». *Ціна на квартал — 21 крб. 60 коп., одного номера — 7 крб. 20 коп. Індекс 74142.*

Квартальники:

«Наш дім». *Ціна одного номера 8 крб. Індекс 74453*
«Пасіка». *Ціна одного номера 8 крб. Індекс 74429*
«Рибалка». *Ціна одного номера 8 крб. Індекс 74428*

З другого півріччя 1992 року надходитиме передплатникам двотижнева газета ***«Зелений календар».*** *Її можна передплатити з будь-якого місяця. Ціна передплати на місяць 5 крб., на півріччя — 30 крб. Індекс 30203.*

ISSN 0235—6368. Дім, сад, город. 1992. № 7. 1—32.

